

Länsstyrelsen
Skåne

Bevarandevärden på Romeleåsen

Underlag för materialförsörjningsprogram

Titel: Bevarandevärden på Romeleåsen. Underlag för materialförsörjningsprogram

Utgiven av: Länsstyrelsen Skåne

Författare: Per Blomberg

Beställning: Länsstyrelsen Skåne
Miljöavdelningen
205 15 Malmö
Telefon 010-224 10 00
www.lansstyrelsen.se/skane

Copyright: Länsstyrelsen Skåne

Diarienummer: 511-9995-2019

ISBN: 978-91-7675-157-2

Rapportnummer: 2019:18

Tryckår: 2019

Omslagsbild: Per Blomberg

Uppdraget

Länsstyrelsen i Skåne har gett Per Blomberg i uppdrag att sammanställa underlag för de allmänna intressena naturvård (främst biologiska kärnvärden), kulturmiljövård (kulturhistoriska värden som är särskilt känsliga) och friluftsliv (rekreation och tätortsnära natur) på Romelesen i Skåne. Syftet med sammanställningen är att ta fram så mycket information som möjligt för att kunna göra relevanta intresseavvägningar inför ansökningar om att bryta bergkrossmaterial. Resultatet skall också utgöra en del av materialhushållningsprogrammet för Romeleåsen. Arbetet med denna sammanställning har skett under perioden september till november 2018.

Foto och text: Per Blomberg 2018

Omslagsfoto: *Utsikt från Väderkullen vid The Lodge söderut mot Romeleklint.*

Innehåll	Sid	1
Sammanfattning	3	
Bakgrund	4	
Avgränsning av projektområdet	7	
Riksintresse för värdefulla ämnen och mineraler	9	
Naturvårdsintressen	13	
Riksintresse för naturvård	13	
Natura 2000 områden	17	
Skyddad natur	19	
Kärnområden	21	
Regionala bedömningar	21	
Kommunala bedömningar	23	
Annat underlag	25	
Samlad bedömning naturvård	27	
Kulturmiljöintressen	33	
Riksintresse för kulturmiljövård	33	
Kärnområden	35	
Regionala bedömningar	35	
Viktiga synliga fornlämningar	37	
Andra underlag	40	
Samlad bedömning kulturmiljö	43	
Rekreativa intressen	49	
Riksintresse för rörligt friluftsliv & MB 4 kap 2§	49	
Kärnområden	51	
Regionala bedömningar	51	
Andra underlag	53	
Samlad bedömning friluftsliv	55	
Sammanvägd bedömning bevarandebeståndet	57	
Landskapsestetiska värden	59	
Referenser	62	

Sammanfattning

Den exploateringsutveckling som pågår i Skåne är i dag främst koncentrerad till sydvästra Skåne och kräver stora mängder ballast som främst utvinns på Romeleåsens urbergshorst i nära anslutning till storstadsområdet. Befintliga bergtäkter berör en rad riksintressen för bevarandevärden som naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv. Behovet är därför stort att skapa bättre underlag för avvägning mellan behovet av bergmaterial och bevarandeintressen samt var bergtäkter kan expandera och nyetableras.

Denna sammanställning visar och beskriver kärnområden för de tre riksintressena utifrån befintligt kunskapsunderlag. Riksintressenas beskrivningar är bristfälliga för att kunna göra avvägningar vid tillståndsansökningar och sammanställningen har därför kompletterats med regionala och kommunala värdebeskrivningar. Natur- och kulturmiljövärden samverkar ofta i landskapet och är underlag för friluftslivets upplevelsevärden. Därför överlappar de tre värdena varandra på en del områden, främst i den norra delen av Romeleåsen. Detta stärker de allmänna värdena i avvägningar mot exploateringsintressen. Samtidigt finns områden med höga natur- och kulturmiljövärden som inte tål ett intensivt friluftsliv men som ändå har höga bevarandevärden.

Sammanfattningsvis är det främst de två riksintresseområdena för värdefulla ämnen och mineraler vid Skrylle och Dalbytäkten som sammanfaller med alla tre riksintressena naturvård-, kulturmiljövård och friluftsliv. Här måste bevarandevärdenas platsbundenhet och långa kontinuitet samt friluftslivets närhet till storstadsområdet och tätorter vägas in i avvägningar mot exploateringsintresset.

Bakgrund

Den exploateringsutveckling som pågår i Skåne är i dag främst koncentrerad till sydvästra Skåne och kräver stora mängder ballast som främst utvinns på Romeleåsens urbergshorst i nära anslutning till storstadsområdet. Befintliga bergtäkter berör en rad riksintressen för bevarandevärden som naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv. Behovet är därför stort att skapa bättre underlag för avvägning mellan behovet av bergmaterial och bevarandebestånden samt var bergtäkter kan expandera och nyetableras. Naturvårdsverkets handledning beskriver förutsättningarna enligt följande:

Riksintressen

Områden som är av nationell betydelse för en rad vitala samhällsintressen kan bedömas vara (pekas ut som) områden av riksintresse för just dessa ändamål. Det gäller såväl områden som är särskilt värdefulla för naturvärden, kulturmiljövärden eller friluftslivet, som områden med värdefulla material eller som är särskilt lämpliga för anläggningar för energiproduktion, vattenförsörjning med mera. Områden som är av riksintresse ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada deras värden eller möjligheterna att använda dem för avsett ändamål. Ett antal centrala myndigheter har ansvar för att bedöma och lämna uppgifter om områden som de bedömer vara av riksintresse för de samhällsintressen som de företräder. Denna typ av riksintresseområden, regleras i 3 kapitlet Miljöbalken - de grundläggande hushållningsbestämmelserna.

Bestämmelserna i 3 kapitlet Miljöbalken utgår från att man så långt möjligt ska kunna utnyttja mark- och vattenområden för flera olika ändamål samtidigt genom god planering och hänsyn från respektive verksamhet. Men avvägningar måste också göras mellan intressen som inte går att förena. Bedömningen att ett område är av riksintresse enligt 3 kapitlet Miljöbalken för ett visst ändamål innebär att detta intresse ska ges företräde framför andra allmänna och enskilda intressen när frågor om markanvändning avgörs. Hänsynen till riksintresset gäller oavsett om en planerad verksamhet eller åtgärd avser mark innanför eller utanför det redovisade områdets gränser. Det väsentliga för bedömningen för ett område enligt 3 kapitlet Miljöbalken är om värdena för riksintresset skadas påtagligt och om det finns eller inte finns konkurrerande riksintressen för samma område.

Att ett område är redovisat som riksintresse enligt 3 kapitlet Miljöbalken innebär inte ett ovillkorligt skydd eller en direkt rätt att använda det för det ändamål som det redovisats för. Ett område eller delar av det kan dessutom bedömas vara av riksintresse för mer än ett ändamål. Det är först i en juridiskt bindande plan eller i en tillståndsprövning som frågan om dess användning slutligen avgörs.

För att man ska kunna bedöma om en planerad åtgärd kommer att medföra en påtaglig skada på naturmiljön i ett område av riksintresse enligt 3 kapitlet 6 § Miljöbalken, behövs kunskap om de värden som ligger till grund för urvalet. För att bedöma hur en åtgärd kan skada naturmiljön måste flera faktorer beaktas. Arten och omfattningen av ett ingrepp och områdets känslighet avgör hur värdena påverkas. Genom att analysera hur känsligt och sårbart ett område är och vilken återhämtningsförmåga eller slitagetålighet det har kan man bedöma var, när och på vilket sätt en skada kan uppstå.

Om det handlar om ett område som är av riksintresse för två eller flera oförenliga ändamål ska företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt (3 kapitlet 10 §). Totalförsvarets riksintressen har alltid företräde, och avvägningen får inte strida mot 4 kapitlet.

Vid avvägningen mellan oförenliga ändamål kan det enligt förarbetena röra sig om intressen med olika tidsperspektiv. Lagen säger att företräde då ska ges åt det intresse som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig god hushållning. En sådan bedömning innefattar enligt förarbetena ekologiska, sociala, kulturella och samhällsekonomiska hänsynstaganden.

Förhållandet mellan Miljöbalken och Plan- och bygglagen (PBL) är viktigt för förståelsen av hushållningsbestämmelserna i Miljöbalken. De båda lagarna innehåller samverkande instrument för att ta tillvara statens intressen vad gäller hushållningen med mark och vattenområden så som de anges i 3:e och 4:e kapitlet i Miljöbalken. Liksom när det gäller beslut enligt övriga lagar som

anges i 1:a kapitlet 2:a § Miljöbalken ska hushållningsbestämmelserna tillämpas vid beslut enligt PBL. I 2:a kapitlet 1:a § PBL anges att bestämmelserna i 3:e och 4:e kapitlet i Miljöbalken ska tillämpas vid bland annat planläggning. De planformer enligt PBL som framför allt är aktuella är översiktsplaner, områdesbestämmelser, detaljplaner och regionplaner om sådana har upprättats.

Hjälp för att bedömma företräde

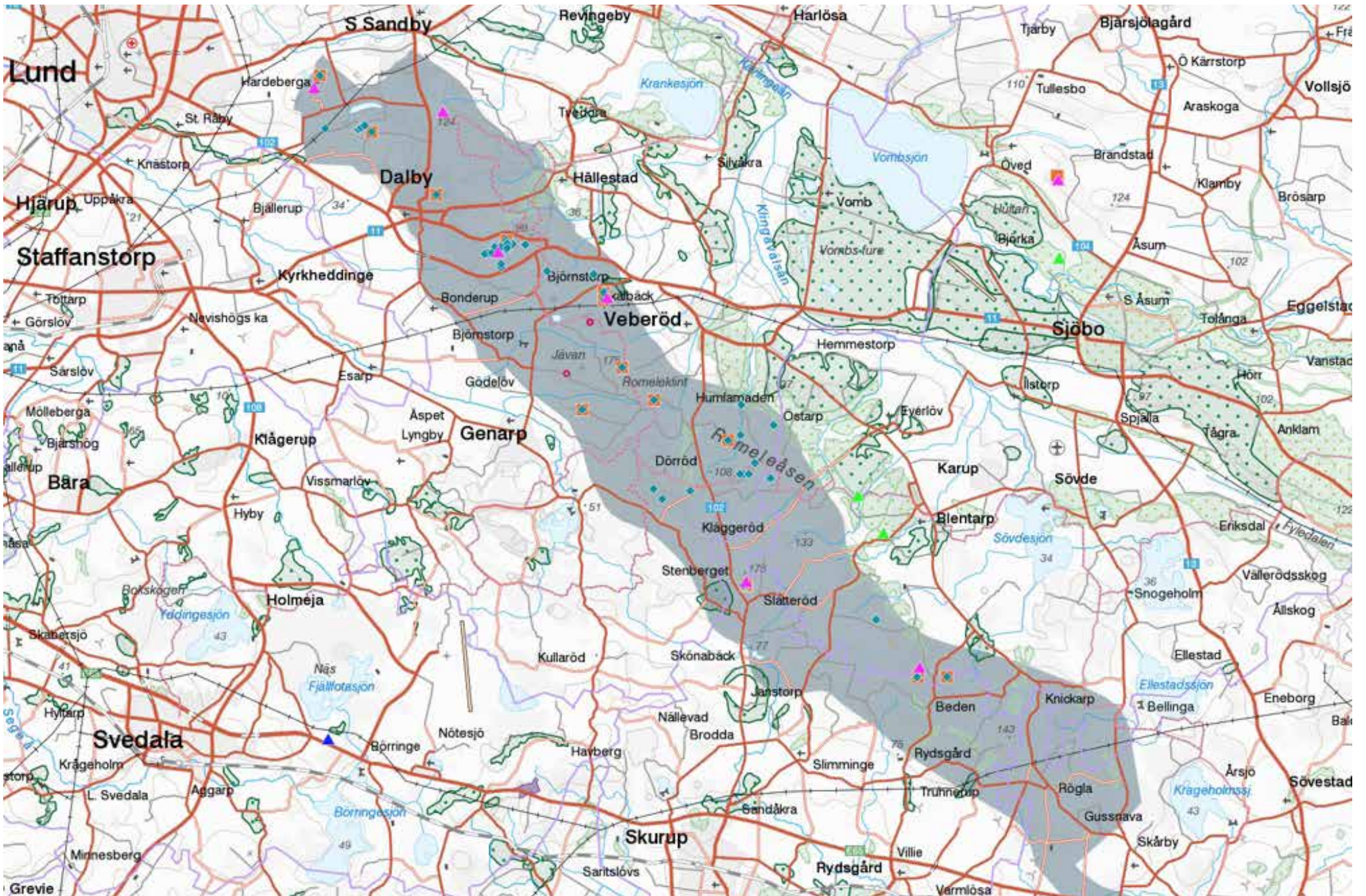
Nedanstående frågor kan vara en hjälp i bedömningen av om ett riksintresse för naturvård eller friluftsliv bör ges företräde i ett enskilt fall där det står emot ett annat oförenligt riksintresse.

- Finns det möjlighet till annan lokalisering av det konkurrerande riksintresset?
- Är det konkurrerande riksintresset en permanent verksamhet?
- Är de förhållanden som utgör grunden för riksintresset för naturvård eller friluftsliv (riksvärdet respektive urvalskriterier och intresseaspekterna) unika eller mycket ovanliga i landet eller regionen?
- Finns det livsmiljöer för akut hotade arter i området?
- Berörs särskilt skyddsvärda eller känsliga landskapstyper, naturtyper, arter eller geologiska strukturer?
- Har området som är av riksintresse för naturvården eller friluftslivet dålig återhämtningsförmåga eller låg slitagetålighet?
- Hur stor blir skadan på riksintresset för naturvård eller friluftsliv?
- Hur stort är samhällets behov att vid den aktuella tidpunkten utnyttja området för det konkurrerande riksintressets ändamål?
- Är det ett högt antal besökare i ett område av riksintresse för friluftslivet som har hög slitagetålighet eller på annat sätt har hög kapacitet för att ta emot många besökare?

(enligt Naturvårdsverket 2005. "Riksintresse för naturvård och friluftsliv - Handbok 2005:5 med allmänna råd för tillämpningen av 3 kap. 6 §, andra stycket, Miljöbalken.")

Foto: Vålövad betesmark söder om Dörröds by.

Karta 1. SGU 2018 digitalt kartunderlag på hemsidan som visar var urberget ligger nära ytan (grått), aktiva bergtäkter (lila trianglar) och provpunkter (blå kryss). Gröna markeringar är naturgrusförekomster.

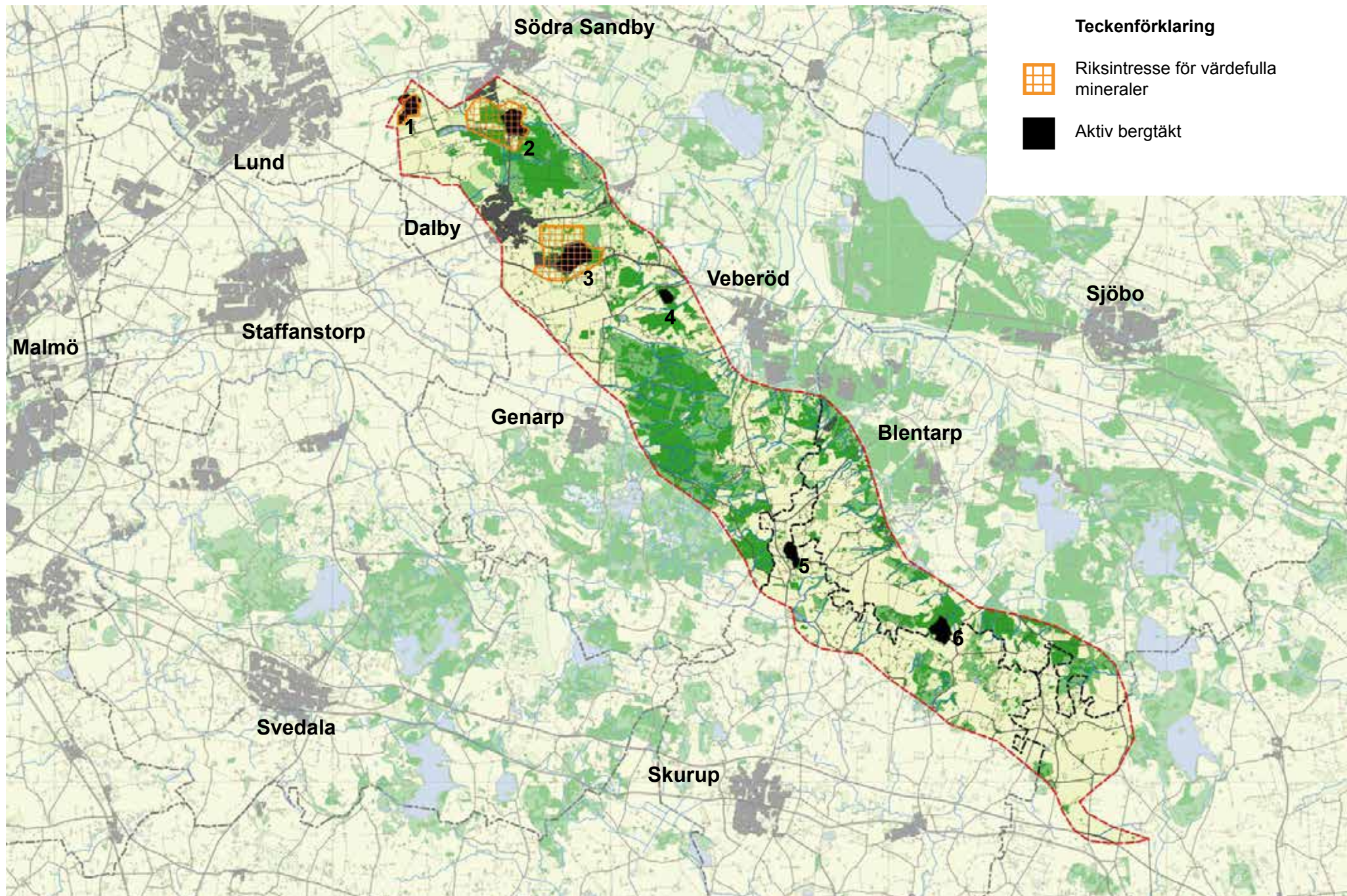
Avgränsning av projektområdet

Projektområdet har främst följt de geologiska avgränsningarna för brytbar stenkross på Romeleåsen enligt SGU. Området följer Romeleåsens höjdsträckning med urberget nära markytan. På kartans ses de sex aktiva stentäkterna (lila trianglar) samt provpunkter för brytningskvalitet på urberget (blå kryss). I landskapet runt Romeleåsen ses gröna markeringar för omfattande grus- och sandförekomster. Dessa förekomster bedöms idag ha begränsad kapacitet och höga bevarandevärden som motiverar att huvuddelen av mineralerna för

byggsektorn tas från stenkross i bergtäkter. Projektområdet omfattar fyra kommuner, Lund, Sjöbo, Skurups och en mindre del i Ystads kommun. Sex aktiva bergtäkter finns i området med fyra i Lunds kommun, en i Skurups kommun och en i Sjöbo kommun.

Foto: Utsikt från Stenberget åt nordväst över Romeleåsens västra skogsklädda sluttning med Lund i horisonten.

Karta 2. Riksintresse för värdefulla ämnen eller material och befintliga bergtäkter. Källa SGU.2018.

Riksintresse värdefulla ämnen eller material

Fyndigheter som innehåller värdefulla ämnen eller material kan utpekas som riksintressen av SGU. Bestämmelserna om riksintressen finns i miljöbalken. Av miljöbalkens kapitel 3, 7 § andra stycket, framgår att områden som innehåller fyndigheter av värdefulla ämnen eller material som är av riksintresse ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra utvinningen av dessa. Inom sådana områden får kommuner och statliga myndigheter inte planera för eller lämna tillstånd till verksamheter som kan förhindra eller påtagligt försvåra ett utnyttjande av mineralresurserna. SGU är enligt 2 § 5 förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden ansvarig myndighet för att peka ut sådana områden.

Detaljavgränsning av fyndigheter

Detaljavgränsning innebär att fyndighetens sträckning preciseras genom att riksintresset ritas in på en karta med tillhörande koordinater. Detta underlättar för länsstyrelser och kommuner, dels i planprocessen, dels för att göra en avvägning när ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål.

Kriterier för bedömning

Kriterier som SGU använder vid utpekande av riksintresse enligt 3 kap. 7 § andra stycket miljöbalken är:

1. Ämnet eller materialet har stor betydelse för samhällets behov
2. Ämnet eller materialet har särskilt värdefulla egenskaper
3. Området innehållande fyndigheten av ämnet eller materialet är väl avgränsat, undersökt och dokumenterat.

Alla ovanstående kriterier ska vara uppfyllda för att peka ut en fyndighet som riksintresse enligt miljöbalkens kapitel 3, 7 § andra stycket.

1 Hardeberga/Rögle, 1281-20-026 (information från tillståndsbeslutet) Sydsten har tillstånd för täkt av berg i Lunds kommun som gäller till och med år 2026. Täktområdet ligger på Romeleåsens nordvästra del. Strax söder om brytningsområdet ligger byn Hardeberga. På platsen bedrivs sedan 1915 bergtäkt och produktionen av bergkrossprodukter av främst kvarsit. De framställda krossprodukterna används främst som betongballast, asfaltballast samt för olika vägbyggnads- och anläggningsändamål.

2 Skrylle, 1281-20-002 (text hämtad ur samrådsunderlag 20180528) NCC har tillstånd för täkt av berg i Lunds kommun som gäller till och med år 2028. Täktområdet ligger på Romeleåsens norra utlöpare strax ovanför åsens nordöstra slutningszon där denna går ner mot och ansluter till Kävlingeåns dalgång. I takten utvinns i huvudsak kambrisk sandsten, även kallad kvarsit. Från takten sker främst leveranser av ballastråvara till betong och anläggningsindustrin i sydvästra Skåne. Betydande kvantiteter används för tillverkning av asfaltmassa, där kvartsitens ljushet, hårdhet och andra materialegenskaper gör den särskilt attraktiv för beläggningsändamål. Stora leveranser sker också till betongindustrin där materialet fungerar som helkrossad ballast i betong och ersätter därför naturgrus. Samråd för nytt tillstånd har skett under 2018. NCC har tidigare uttalat en viljeinriktning att inleda brytning även väster om vägen mellan Dalby och Södra Sandby.

3 Dalby/Önnemo, 1281-20-015 (text från SGUs beslut om riksintresse 2005) Sydsten AB har ett tillstånd för täkt av berg i Lunds kommun som gäller till och med år 2024. I Önnelövfyndigheten har det bedrivits täktverksamhet i mer än 100 år. En begränsad produktion påbörjades redan år 1893. Nuvarande dagbrott påbörjades under 1930-talet. Fyndigheten Önnelöv ligger i den nordvästra delen av Romeleåsen. Avståndet till Lund är ca 1 mil och till Malmö ca 2 mil. Berggrunden utgörs av finkorniga gnejser av olika slag. Vanligast är finkornig röd till gråröd gnejs med varierande grad av ådring. Det finns även bredare, mer homogena amfibolitgångar samt diabasgångar. Gnejs finns på många ställen i landet men avståndet är långt till en fyndighet av den storlek, kvalité och kvantitet som finns i Önnelöv. Bolaget har under 2018 lämnat in en ansökan om nytt täktillstånd till Mark- och miljödomstolen i Växjö.

Täkter av regional och lokal betydelse

Förutom de tre täkter som ligger inom riksintresse för värdefulla ämnen och material finns ytterligare tre stentäkter på Romeleåsen.

4 Veberödstäkten, 1281-20-035 (text ur samrådsunderlag 2018)

Swerocks täkt i Norreskog, Veberöd, har tillstånd för täkt av berg som gäller till och med 2019. Täckten ligger ca 2.5 kilometer väster om Veberöd. Bergmaterialet är gnejs. Materialet är CE-märkt för asfalt, betong och bärlager. Samråd för nytt tillstånd har skett under 2018.

5 Stenberg, 1264-20-008 (Information från tillståndsbeslut 4 sept 2008 och från täktstillstånd 1995)

Sydsten har tillstånd för täkt av berg (gnejs) i Skurups kommun som gäller till den 31 augusti 2028. Täktområdet ligger i Stenberget, uppe på del av Romeleåsens högsta partier, mellan Skurup och Veberöd. Täkt har bedrivits på området sedan 1920-talet. Huvudsakligt användningsområde för producerad ballast är vägändamål.

6 Bellingatäkten, 1265-20-036

Swerock har tillstånd för täkt av berg i Sjöbo och Skurups kommuner som gäller till och med år 2025. På platsen har brytning av berg pågått sedan 1936. Täktområdet ligger ca 5 kilometer söder om Blentarp i Romeleåsens östra sluttningszon. De framställda krossprodukterna används huvudsakligen som betongballast och för olika byggnads- och anläggningsändamål.

Foto ovan: Hardeberga/Rögle stenbrott. Foto nedan: Skrylle stenbrott i Lunds kommun.

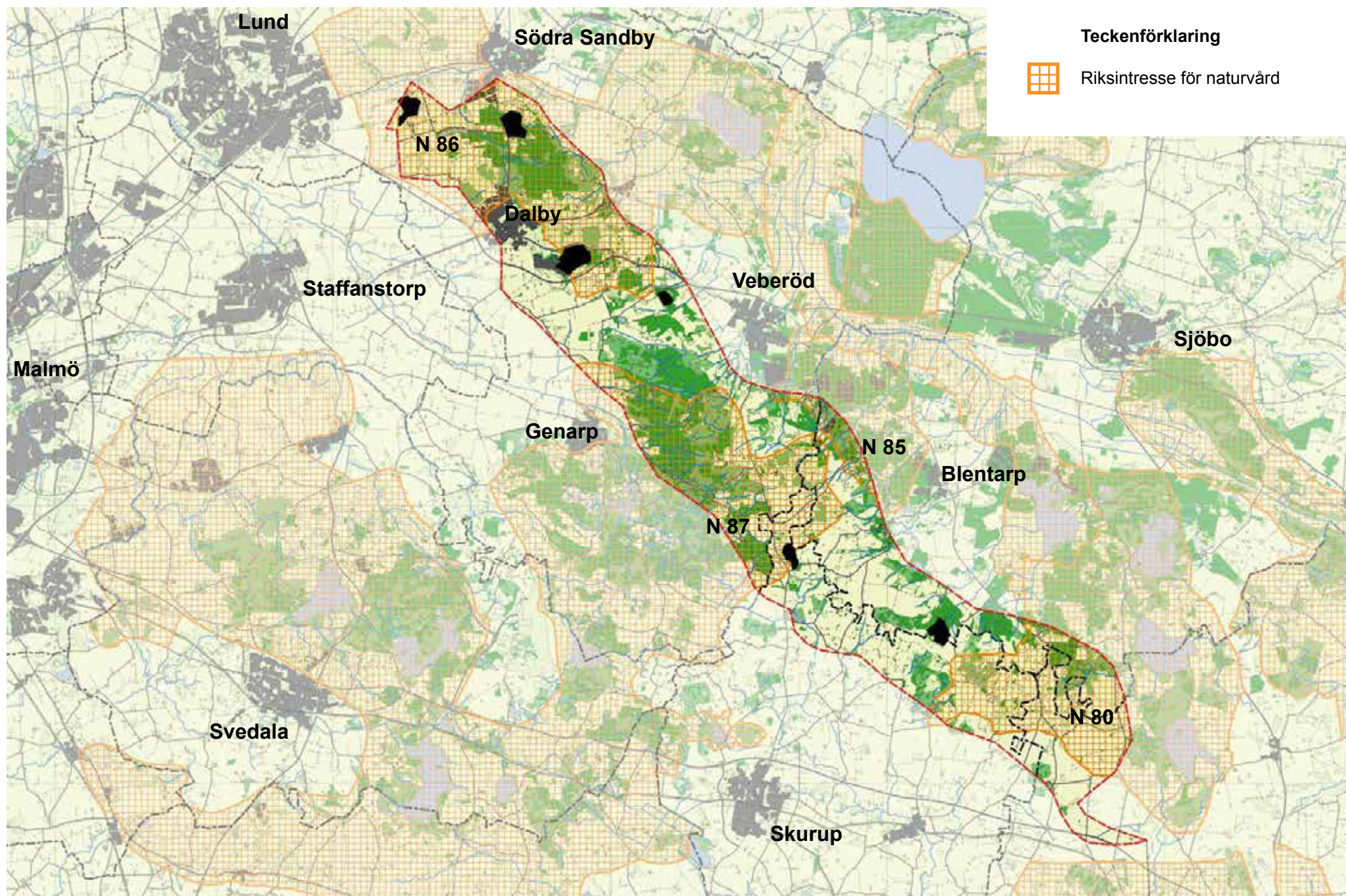

Foto ovan: Dalby stenbrott. Foto nedan: Stentäkten vid Stenberget i Skurups kommun.

Foto ovan: Veberöds stenbrott. Foto nedan: Stentäkten vid Ågerup/Bellinga/Kullaröd i Sjöbo kommun.

Karta 3. Riksdalen för naturvården. Källa Naturvårdsverket.2018.

Naturvårdsintressen

Naturvårdsintresset är ett vitt begrepp där bland annat biologiska, geologiska, kulturhistoriska, rekreativa, pedagogiska, vetenskapliga och estetiska värden ingår på olika sätt. Idag är ofta de biologiska och ekologiska värdena huvudfokus i bedömningar av naturvårdsintresset men i riksintresset för naturvård finns en bredare definition. I bedömningen av naturvårdsintressets kärnområden har fokus varit på de biologiska och ekologiska värdena medan kulturhistoria, rekreation och estetik diskuteras under andra rubriker.

Riksintresse för naturvård

Naturvårdens riksintresseområden representerar huvuddragen i den svenska naturen och är de mest värdefulla områdena i nationellt perspektiv enligt de kriterier som Naturvårdsverket satt upp. Det bör dock observeras att ny kunskap tillkommer löpande, som medför att det från tid till annan blir aktuellt att aktualisera urvalet och gränserna för riksintresseområdena. Gällande beslut om riksintressen för naturvård är från år 2000.

Ett område kan vara av riksintresse för naturvården om det särskilt väl belyser viktiga skeden av natur- och kulturlandskapets utveckling eller är ostört och inrymmer en stor mångfald av naturtyper. Det kan vara av särskilt stort intresse också därför att det hyser unika och hotade eller sårbara naturtyper eller arter, till exempel ett rikt fågelliv, en ovanlig flora eller en kombination av egenskaper som gör området värdefullt för förståelsen av naturen. Områden som redovisas som riksintressen för naturvården ska ha få motsvarigheter i regionen, i landet eller internationellt på grund av särskilt höga naturvärden.

Områdena ska tillsammans väl representera huvuddragen i svensk natur och vara representativa exempel på de landskapstyper eller naturtyper som förekommer i landet. Urvalet av områden ska belysa utvecklingen av landskapet och visa mångfalden i naturen. Det kan också gälla områden som har stor betydelse som referensområden för utbildningen och den vetenskapliga forskningen. Riksintresseområdena ska vara de största och mest sammanhängande områdena med de förekommande naturtyperna i regionen.

Ett områdes samlade värde för naturvården ökas av närheten mellan olika slags

områden som tillsammans visar till exempel ett historiskt utvecklingsförlopp eller en bildningsprocess. Värdet blir också större av kombinationer av intressanta företeelser från olika ämnesområden, såsom botanik, limnologi, geovetenskap och kulturhistoria.

Romeleåsen omfattas av fyra riksintressen för naturvård:

N 86. Hardeberga - S Sandby - Dalby - Krankesjöområdet

Större delen av riksintresset ligger inom Romeleåsens norra del medan den östra delen, Rvingefältet, ligger utanför. Beskrivningen i registerbladet är omfattande för de äldre välkända naturreservaten.

"De representativa odlingslandskapen, Kungsmarken och Önnestöv-Dalby-Måryd, ligger i slättbygd. Lokalerna Dalby Knivsås, Önnestövs fälä, Kungsmarken, Maskängen och Sulapskärret utgörs av naturtyperna öppen hagmark, buskrik utmark, hackslätt, slätterkärr och annan öppen äng. Exempel på vegetationstyper inom dessa områden är fårsvingeläng, tuvtäteläng och kalkfuktäng. De art- och individrika växtsamhällena hyser arter som smörbollar, backtimjan, slättergubbe, darrgräs, slätterblomma, knägräs, granspira, rosenlök och praktnejlika."

N 87. Backlandskapet söder om Romeleåsen

Detta stora riksintresseområde berör Romeleåsens södra sluttning i den östra delen. I registerbladet för riksintresset är huvuddelen av beskrivningen fokuserad på backlandskapet och det är lite av värdebeskrivningen som berör Romeleåsen. *"Vid Stenberget på Romeleåsen finns Sveriges mest intressanta lokal med sediment från tidigare istid och värmeperiod (Eem). I det säreget småkuperade landskapet finns platåleror, som är unika för landet, och tappningsdalar från små isdämda sjöar. Torvålor och småsjöar är spår efter kvardröjande dödisrester."* Beskrivningen tar upp att området har en mycket rik fauna som i högsta grad omfattar Romeleåsens södra sluttning. *"Viltrikt område, med bl a kronhjort och dovhjort. Lövgroda förekommer i området."*

"Naturbetesmarkerna som utgörs av buskrik utmark, annan öppen utmark, öppen hagmark, björkhage och annan träd- och buskbärande hage förekommer vid Dörröds fälä, Risen, Häckeberga, Gödelövs fälä och Allmänt förkommande är också gamla vidkroniga träd av s.k. hagmarkstyp. Inom sluttningszonerna förekommer även inslag av andra ädla lövträd såsom alm, avenbok, ek

och ask. En del mindre alkärr påträffas på de fuktigaste markerna.”

N 85. Sandurområdet mellan Veberöd och Blentarp

Riksintresseområdets beskrivning består främst av geologiska värden men området har även stora biologiska och landskapsekologiska värden. Artpoolsanalyser har visat att området utgör ett av Skånes två artrikaste ytor för hotade arter.

”Sandurfältet mellan Veberöd och Blentarp ligger i anslutning till Romeleåsens norra förkastningsbrant. Det utmärks av vackert utbildade glacifluviala erosionsrännor som sönderdelar fältet. Mot huvuddalarna ansluter korta erosionsdalar. Grovsedimenten i avlagringen vilar på finkorniga issjöavlagringar vilka ställvis utgör botten i rännorna. Den kvartära lagerföljden registrerad i borrhningar är komplex och inkluderar en eller flera moränbäddar under de beskrivna sedimenten.”

”Huvuddalgångarna är oftast planbottnade och upptas av små bäckflöden som avsatt svämsediment. Utmed rännorna, vid basen av grovsedimenten, sipprar grundvatten fram, varvid bildas kärrtorv samt fuktängar med rik växlighet. Det representativa odlingslandskapet, Humlamaden, visar exempel på genuin bebyggelse, raviner på åsluttnings, sandavlagringar och naturbetesmarker. Vid Stampen har tidigare bedrivits en omfattande forskning med inriktning på det rinnande vattnets ekologi.”

N 80. Snogeholm - Skårbyområdet

Längs ner i sydöst berörs Romeleåsen av ett större riksintresseområde kring sjöarna i backlandskapet. Liksom för de andra riksintressena är beskrivningarna främst geologiska och geomorfologiska medan de omfattande biologiska värdena saknas. *”Området ligger kring Romeleåsens sydöstra utlöpare. Horsten begränsas av flera förkastningar vilka utgör de topografiska huvuddragen. Mot söder ligger området på Alnarpssänkans norra förkastningszon, medan de östra delarna, sjölandskapet, är beläget över Vomb-Ystad-sänkan. I dessa båda förkastningsdalar finns kvartära sediment med en komplex stratigrafi av mycket stort geovetenskapligt värde och är unika för landet. De är också fundamentala bildningar för det morfologiskt variationsrika backlandskapet inom området.*

Romeleåsens sydsluttning: De västra delarna, kring Skönabäck och Rydsgård, utgörs av Romeleåsens sydsluttning med ett backlandskap med stora former

mot söder. Området är mycket viltrikt. ”

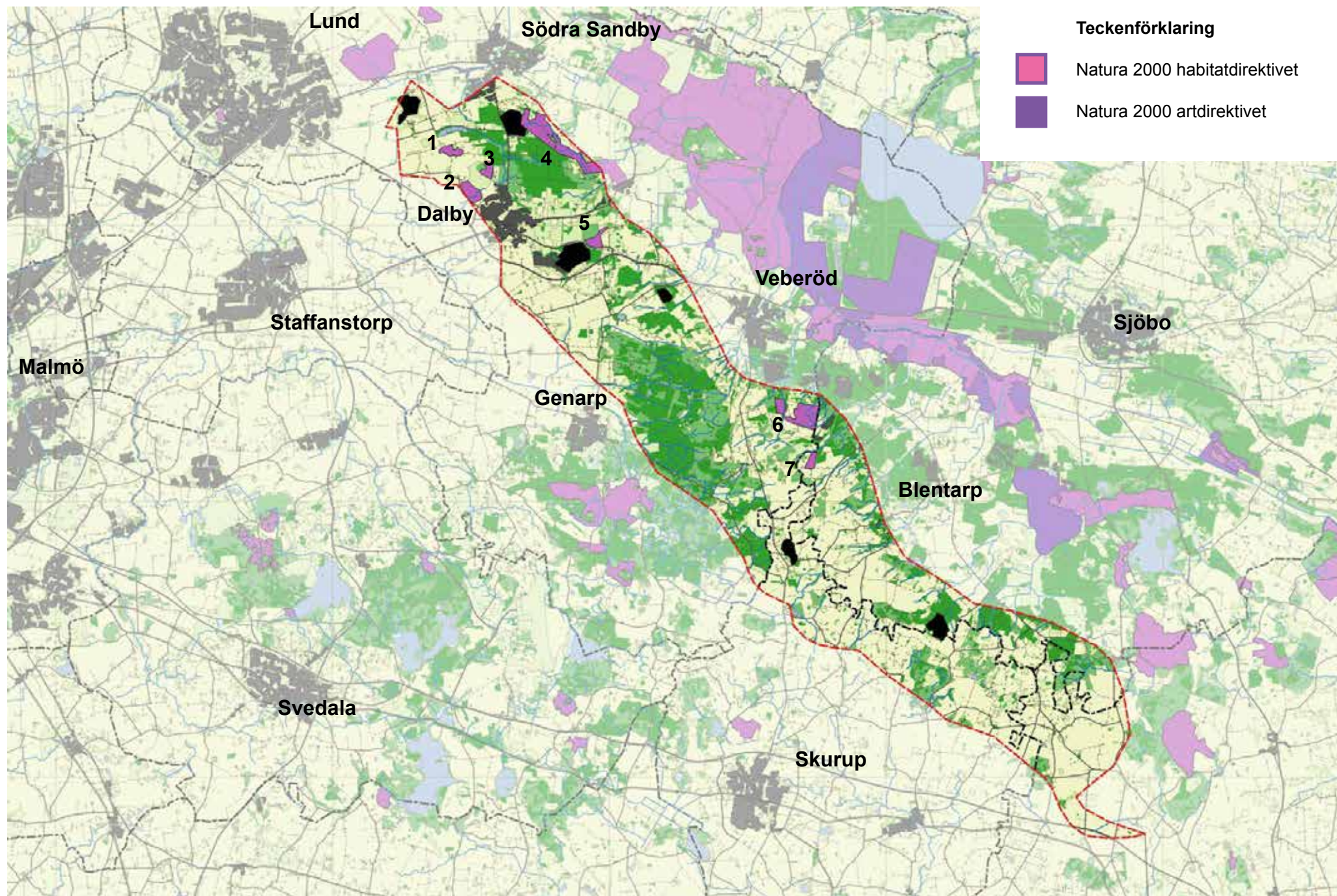
”Moränbacklandskapet mellan Rydsgård och Knickarp: Mellan Rydsgård och Knickarp finns ett mycket variationsrikt backlandskap med stora och små kullar, dödisgropar med sjöar och kärrmarker samt ett par djupa dalar.”

Foto: Utsikt från Bonderup mot Björnstorp och Romeleklint.

Foto till höger: Öppet kuperat odlingslandskap vid Stenberget.

Karta 4. Natura 2000 områden på Romeleåsen. Källa Naturvårdsverket.2018.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda naturområden. Naturvårdsverket samordnar arbetet med Natura 2000 i Sverige och länsstyrelserna utför stora delar av arbetet. Natura 2000-områden utses med stöd av två EU-direktiv: fågeldirektivet och art- och habitatdirektivet. Där listas 170 naturtyper (i miljöbalken kallade "livsmiljöer" och i EU-lagstiftning "habitat") och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla.

För verksamheter eller åtgärder som ska prövas för ett tillstånd som avses i 7 kap. 28 a § miljöbalken (Natura 2000-tillstånd) ska en specifik miljöbedömning göras. Det framgår av 6 kap. 20 § miljöbalken.

För de områden som omfattas av Natura 2000 har Länsstyrelsen tagit fram bevarandeplaner som bland annat beskriver områdets värden, vad som kan utgöra ett hot samt vilka bevarandemål som finns för de olika arterna och livsmiljöerna. Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Det övergripande bevarandesyftet är att upprätthålla ovan nämnda naturtyper och Natura 2000-arter i gynnsam bevarandestatus inom den biogeografiska regionen (kontinental region).

Natura 2000 områdena inom projektområdet är följande:

1 Billebjer

Bevarandesyftet är att upprätthålla naturtyper med främst välhävde betesmarker, hållmarker och ädellövskog med sina speciella kvaliteter. Särskilt uppmärksammade arter är törnskata, fältvädd, slättergubbe, backnejlika med flera. Bevarandeplan upprättad 2005 och uppdaterad 2018.

2 Dalby Söderskog

Bevarandesyftet är att upprätthålla naturtyper med äldre ädellövskog och klibbalskog. Särskilt uppmärksammade arter är gulplister, gulsippa, lundslok och myskmadra. I nationalparken finns totalt ett 50-tal rödlistade arter. Bevarandeplan upprättad 2005 och uppdaterad 2018.

3 Dalby Norreskog

Bevarandesyftet är att upprätthålla naturtyper med betespräglade blandlövskogar, fuktängar och torra hedar. Särskilt uppmärksammade arter är skogsveronika, vårkällört, knägräs, hirsstarr, gökärt och liten blåklocka samt ett flertal ädellövskogsarter. Bevarandeplan upprättad 2005 och uppdaterad 2018.

4 Måryd - Prästaskogen

Bevarandesyftet är att upprätthålla naturtyper med välhävde öppna och trädklädda betesmarker, ädellövskogar och lövsumpskogar. Särskilt uppmärksammade arter är större vattensalamander, törnskata, klockgentiana, kustgentiana och övriga rödlistade och av EU utpekade arter. Bevarandeplan upprättad 2005 och uppdaterad 2018.

5 Knivsåsen

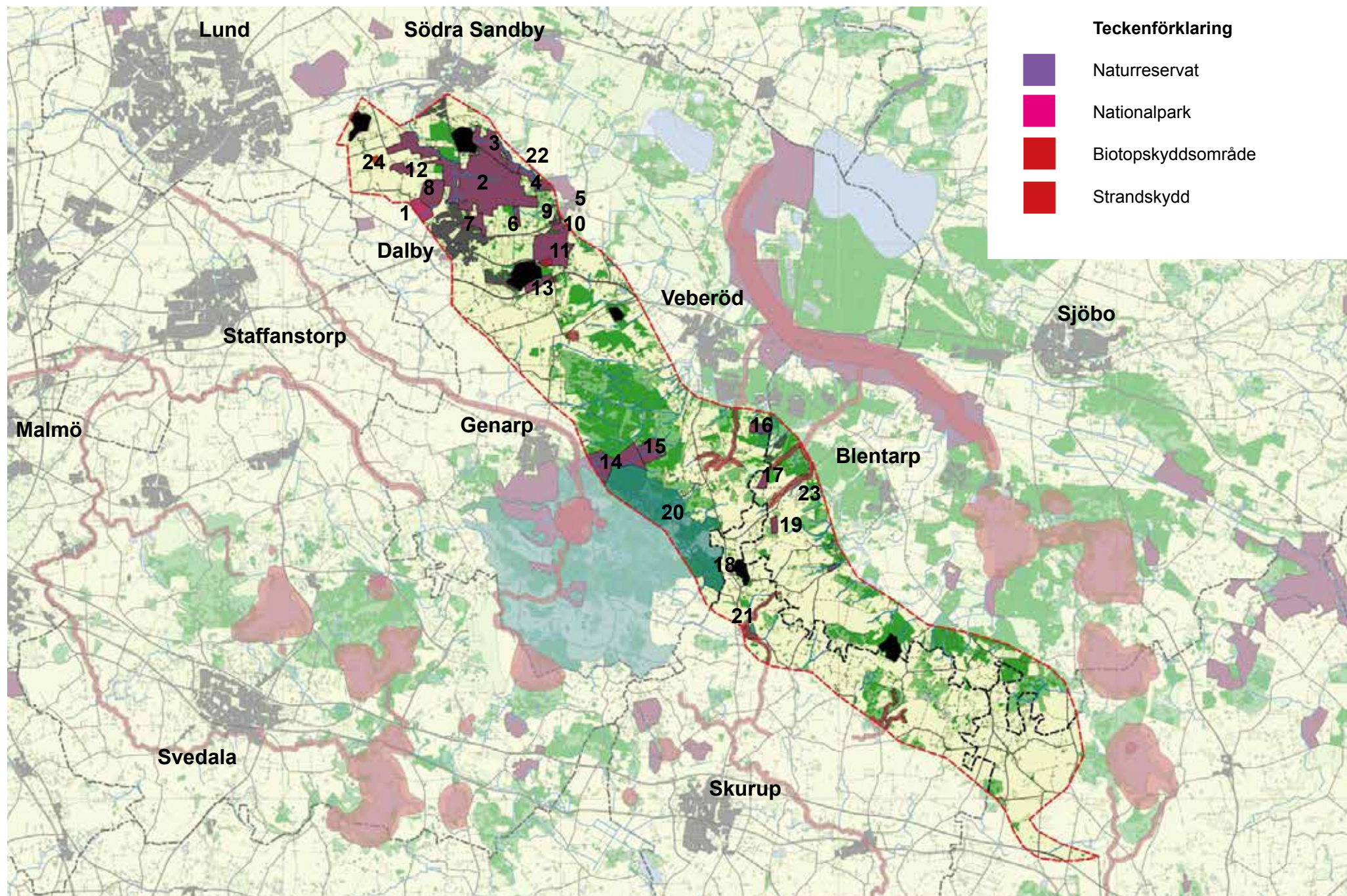
Bevarandesyftet är att upprätthålla naturtyper med välhävde betesmarker och bokskogar. Särskilt uppmärksammade arter är törnskata, klotgräs och typiska arter för naturliga fäladsmarker. Bevarandeplan upprättad 2005 och uppdaterad 2018.

6 Humlamadens fälad - Enelyckan

Bevarandesyftet är att upprätthålla naturtyper med välhävde enefälad och lövskog. Särskilt uppmärksammade arter är revig blodrod, pipstakra, hämpling och för området typiska arter. Bevarandeplan upprättad 2016 och uppdaterad 2018.

7 Humlarödshus fälad

Bevarandesyftet är att upprätthålla naturtyper med välhävde enefälad och kalkfuktäng. Särskilt uppmärksammade arter är typiska arter som backtimjan, knägräs, rotfibbla och stagg med flera. Bevarandeplan upprättad 2005 och uppdaterad 2018.

Karta 5. Skyddad natur på Romeleåsen i form av nationalpark, naturreservat, naturvårdsområde, biotopskyddsområde och strandskydd. Naturvårdsverket 2018.

Skyddad natur

Förordnanden enligt Miljöbalken har främst skett i form av naturreservat och lokaliserat till den norra delen av Romeleåsen. Det äldsta skyddade området är Dalby Söderskog (1) som blev nationalpark 1918. Direkt intill ligger ett stort sammanhängande område med naturreservat mellan Dalby och Södra Sandby. Störst är Skrylle naturreservat (2) som hänger ihop med Måryd (3), Gryteskog (4), Prästaskogen (5), Dalby fålad no 5 (6), Rökepipan (7) och Dalby Norreskog (8). I nära anslutning till dessa ligger Hällestadsåsarna (9), Kaninlandet (10), Knivsåsens naturreservat (11), Billebjer (12) och Högebjer naturreservat (13). I den centrala delen av projektområdet ligger sex naturreservat, Häckeberga Allmänning (14), Dörröds fålad (15), Humlamadens naturreservat (16), Humlarödshus fålad (17), Stenberget (18) och Simontorp-Riddarhagens naturreservat (19). Naturreservat saknas i den södra halvan av Romeleåsen.

Två naturvårdsområden berör projektområdet, dels Häckeberga naturvårdsområde (20) och dels Skönabäcks naturvårdsområde (21).

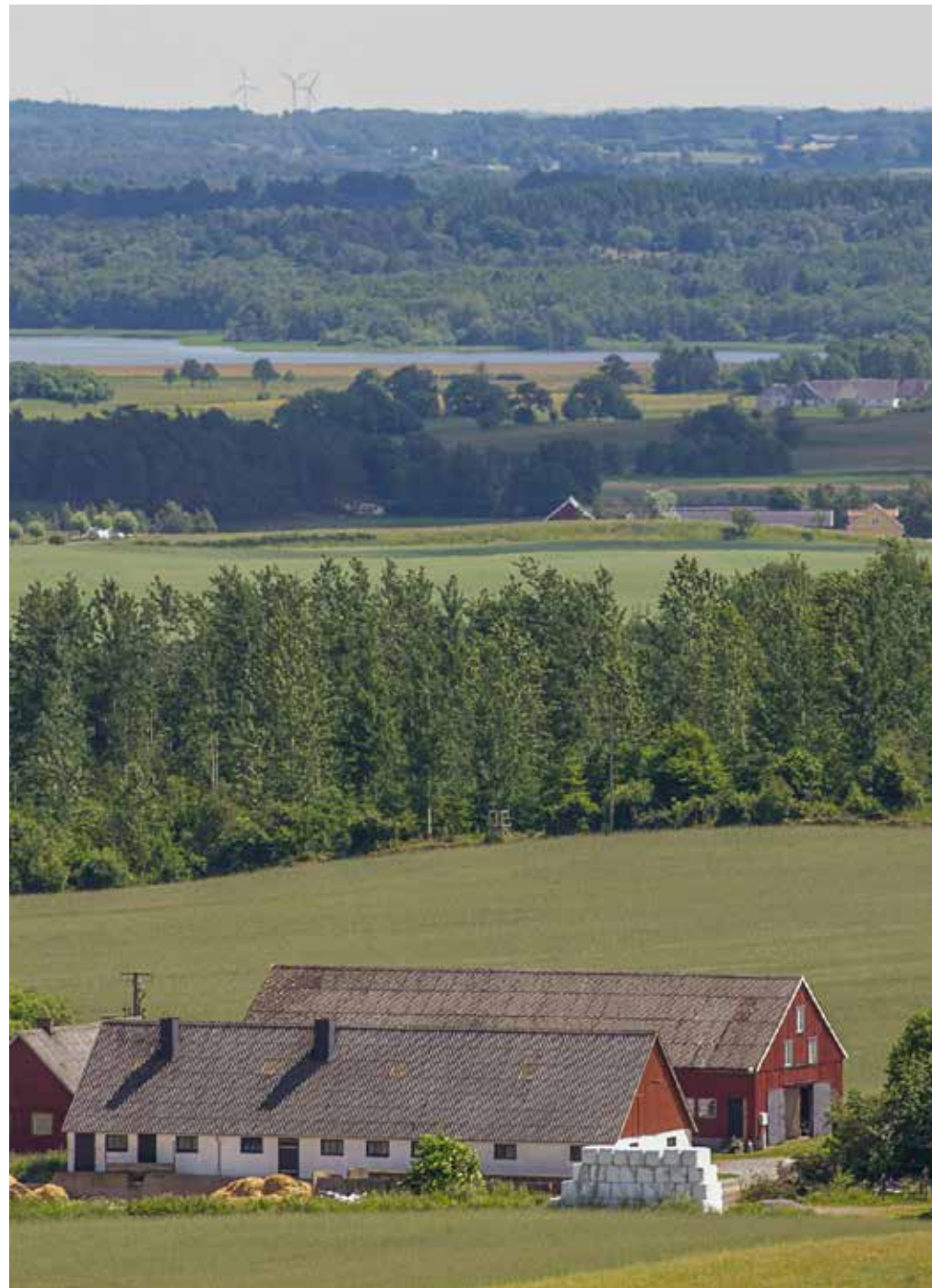
Tre naturminnen ligger inom projektområdet, dels vresbok vid Gryteskog (22) norr om Torna Hällestad och dels en tall vid Röddinge (23).

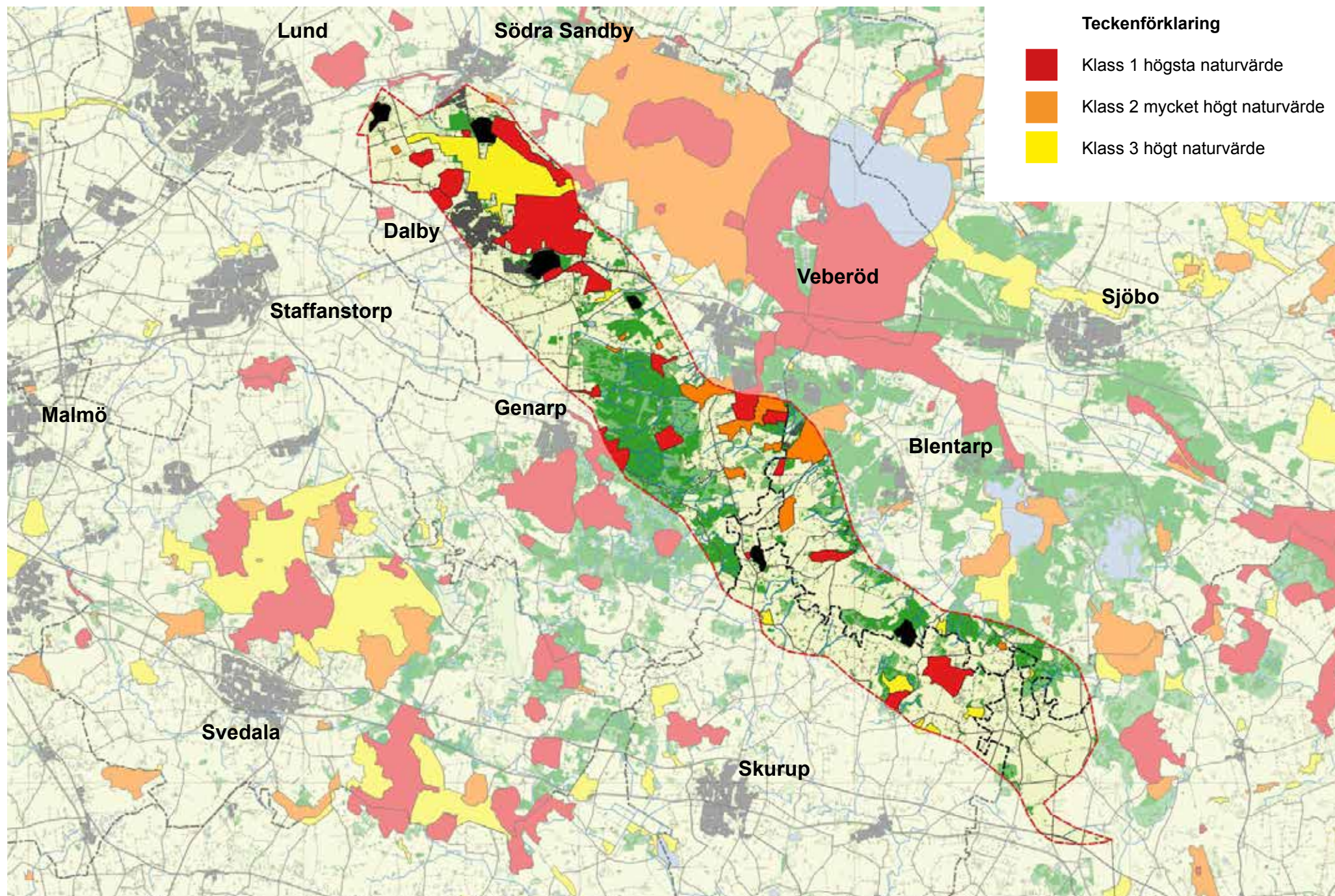
Förordnande för biotopskyddsområde finns vid Hardebergaängen (24) strax sydväst om Hardeberga by.

Strandskyddet är generellt 100 meter längs stränder på sjöar och större vattendrag. På vissa platser har strandskyddet utökats till 300 meter om särskilda skäl finns. På Romeleåsen kan vi se några bäckar på sluttningarna som har strandskydd samt Ugglarpssjön.

I skyddade områden gäller föreskrifter, det vill säga särskilda regler som beskriver vad som är förbjudet att göra i området. Skall en åtgärd utföras som är förbjuden enligt föreskrifterna behöver du ansöka om dispens. Vid större ingrepp krävs ansöka om tillstånd. Föreskrifterna är olika i alla naturreservat.

Foto: Utsikt från Romeleåsen vid Ågerup med Sövedsjön i bakgrunden.

Karta 6. Länsstyrelsen i Skånes naturvårdsprogram "Från Sandhammaren till Kullaberg" från 1997.

Kärnområden

Regionala bedömningar

Länsstyrelsen har tagit fram ett naturvårdsprogram för Malmöhus län 1997 som beskriver landskapets naturvärden i en tregradig skala där klass 1 är högsta värde. Denna sammanställning är en prioritering av naturvärdena utifrån den kunskap som var tillgänglig i slutet av 1990-talet. I naturvårdsprogrammet framträder ett antal kärnområden på Romeleåsen där flertalet ligger inom riksintresseområdena men inte alla.

För riksintresse N86 i norra delen är den skyddade naturen markerad i klass 1 förutom Hardebergaängen som är klass 2 och Skrylle naturreservat som är klass 3. Ett stort område mellan Skrylleskogen Dalbytäkten som inte är skyddat är markerat som klass 1. Detta utgörs av ett sammanhängande område med fäladsmarker och kulturbetesmarker med mycket höga biologiska värden. Området hänger funktionellt samman med de högt klassade områden söderut vid Högebjär och Önneslövs fälad.

För riksintresse N87 vid Häckeberga är det endast några få kärnområden som är markerade vid Dörröds fälad, Häckeberga allmänning, Gödelövs fälad, Humlarödshus fälad och Simontorp-Riddarhagen.

För riksintresse N85 är en stor del av områden inom projektområde högt värderat.

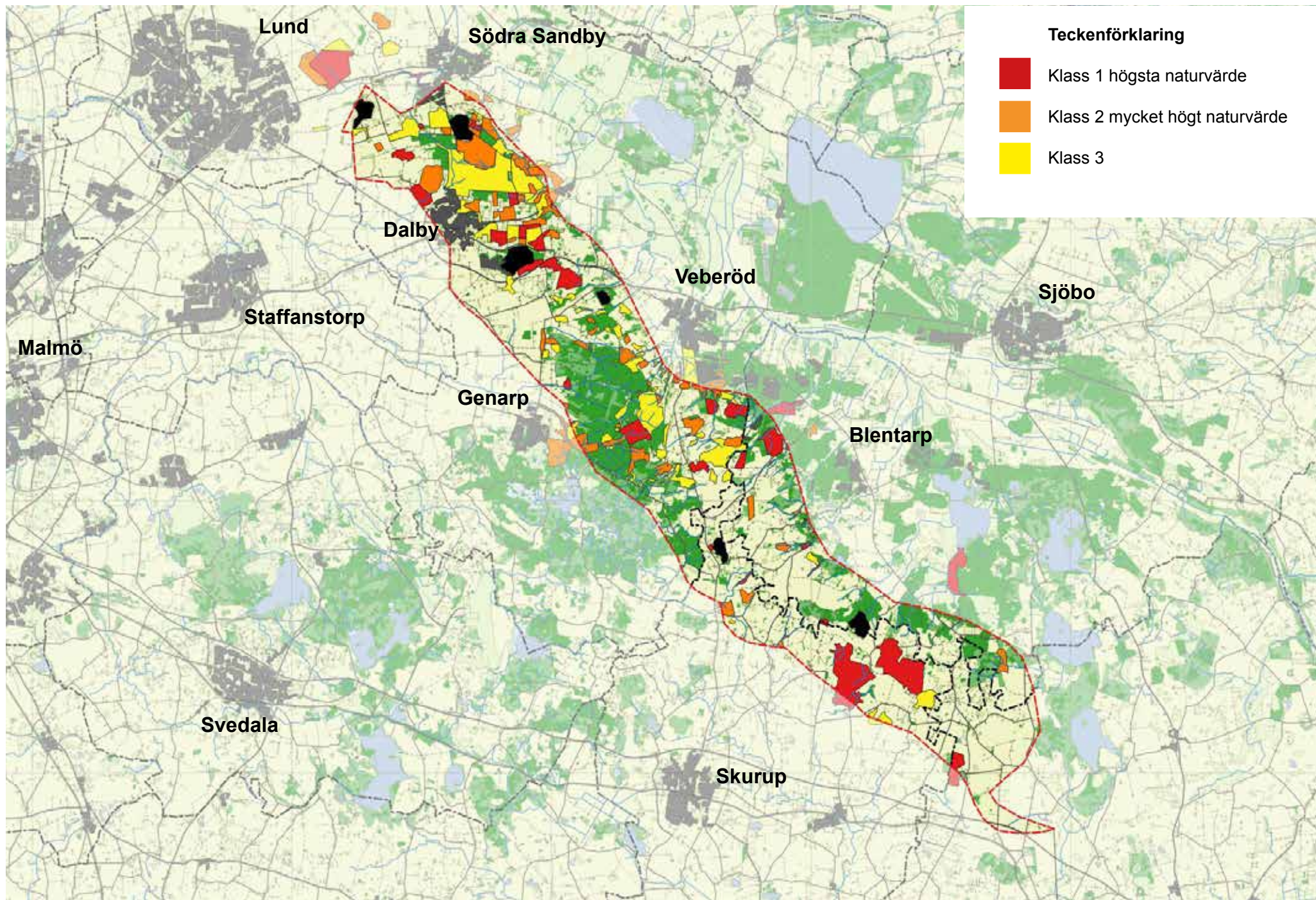
För riksintresse N80 finns två högt klassade kärnområden, dels Rydsgårds skog och Bedens skogs- och hagmarker. Några spridda klass 3 områden finns också.

Högt klassade områden utanför riksintressena är bland annat fäladsmarker och skog kring Romeleklint, Dörröd och Ramskullabackarna. Ängs- och hagmarksinventeringen var ett viktigt underlag för denna bedömning.

Denna värdering av naturområdena i länet omfattar mer än de rena biologiska värdena vilket skall beaktas i jämförelse med andra planeringsunderlag.

Foto: Humlarödshus fälads naturreservat i Sjöbo kommun på gränsen till Lunds kommun.

Karta 7. Sammanställning av kommunernas naturvårdsprogram 2018. Digitaliserat av Per Blomberg från pdf kartor.

Kommunala bedömningar

Alla kommuner som finns inom projektområdet har tagit fram kommunala naturvårdsprogram som är antagna av kommunfullmäktige. För Lunds kommun 2006, Sjöbo kommun 2017, Skurups kommun 2014 och Ystads kommun 2012.

Denna värdering av kommunala naturvärden skiljer sig något åt mellan kommunerna och mellan den Länsövergripande värderingen. De kommunala bedömningarna är 10-20 år senare än den regionala vilket påverkar värderingarna. Detaljeringsgraden är större i de kommunala dokumenten och visar mer detaljerade kärnområden inom de större som länet visar. Dessutom har den länsvisa klassningen ett regionalt perspektiv medan de kommunala har ett lokalt. Kommunerna är inte riktigt kalibrerade i sina värderingar och sedan 2015 finns det en nationell standard för naturvärdesbedömningar som i framtiden kan ge en mer likvärdig bedömning.

Mest slående är att Länsstyrelsen i många fall har klassat naturvärdena högre och har stora områden som klass 1 medan i kommunernas värderingar är endast mindre partier klass 1 och andra delar har fått lägre klassning. Samtidigt finns det flera områden som kommunerna har klassat högre än Länsstyrelsen.

Högt klassade områden som saknas i Länsstyrelsens bedömning är bland annat Rynge gård i Ystads kommun som i kommunens värdering fått klass 1. I Skurups bedömning har både Rydsgårds och Bedenområdena fått en större utbredning av högsta klassningen. I Sjöbo kommun är det främst området vid Simontorp som fått en högre klassning. I Lunds kommun är det fäladsmarken söder om Dörröd som har fått en högre klassning än i Länsstyrelsens bedömning.

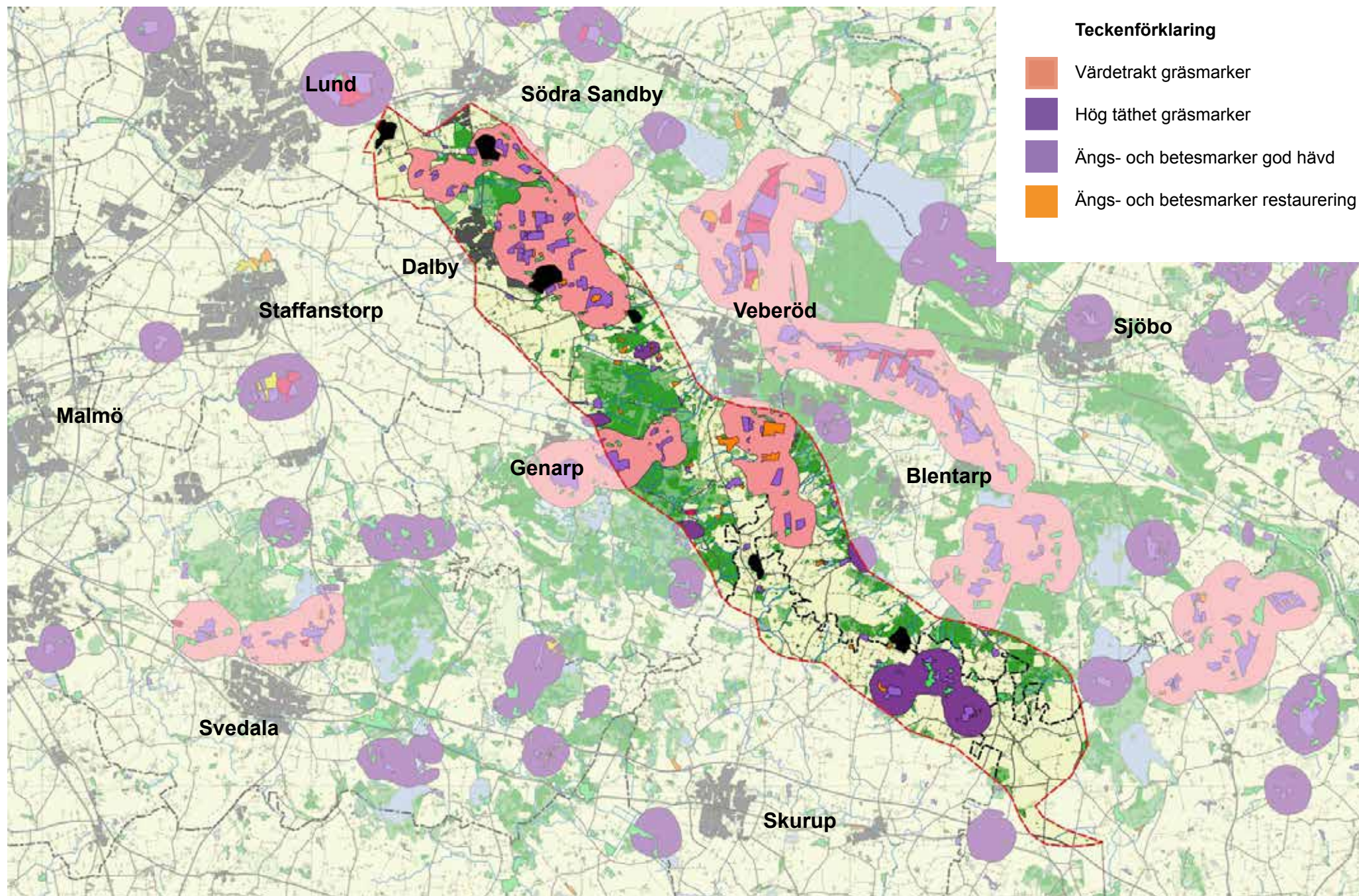
Denna värdering av kommunerna omfattar mer än de rena biologiska värdena vilket skall beaktas i jämförelsen mellan de olika planeringsunderlagen.

Foto till höger: Naturreseptatet Simontorp - Riddarhagen i Sjöbo kommun.

Foto ovan: Fäladsmark norr om Dörröd i Lunds kommun.

Karta 8. Förslag till värde-trakt och koncentrationer av värdekärnor för gräsmarker på Romeleåsen från nulägesbeskrivning Grön infrastruktur 2018 samt ängs- och betesmarksinenteringen 2014.

Andra underlagsmaterial

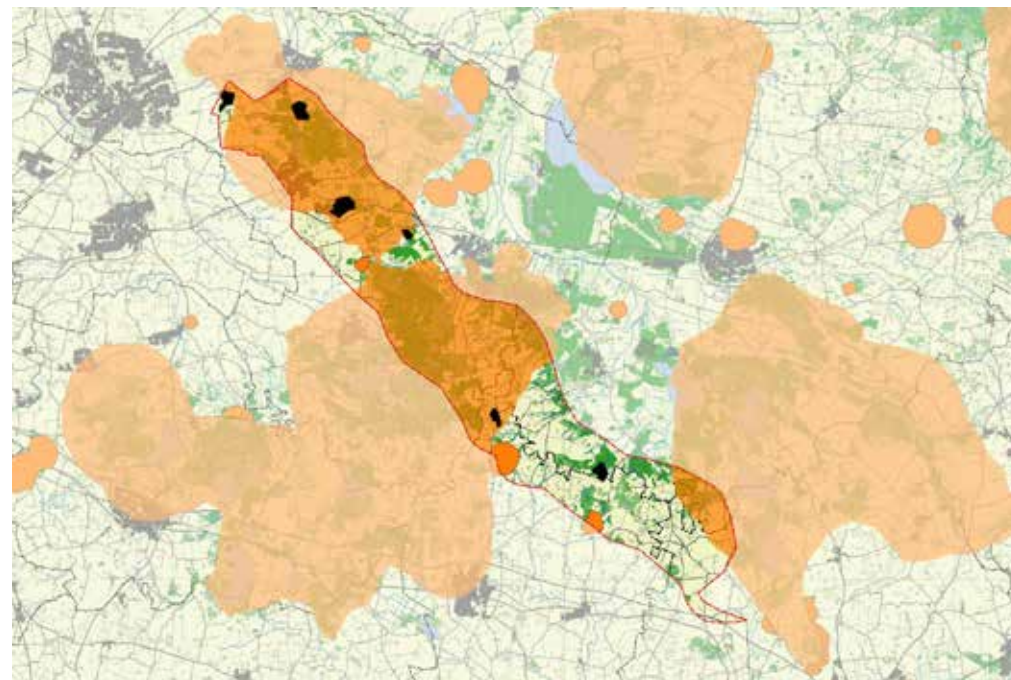
Grön infrastruktur

De senaste åren har större uppmärksamhet riktats mot landskapsekologiska frågor och hur arter och naturmiljöer är beroende av spridningsmöjligheter mellan olika områden. Länsstyrelserna har i uppdrag att ta fram kunskapsunderlag och strategier för att upprätthålla den gröna infrastrukturen. Under 2018 har nya analyser och förslag till kärnområden för viktiga naturmiljöer presenterats. De naturmiljöer som har störst betydelse för den biologiska mångfalden på Romeleåsen är hävdade gräsmarker och äldre ädellövskog. Karta 8 visar en översikt över värdetrakter för gräsmarker med rosa fält och särskilda koncentrationer av värdekärnor med lila. Ängs- och betesmarksinventeringen från 2014 presenteras ovanpå dessa ytor. Fyra större områden med intern spridningsdynamik mellan områdena framträder. Även lägre värderade gräsmarker kan ha stor betydelse i spridningsstrukturen genom strategisk placering.

Motsvarande bild finns för kärnområden för ädellövskog (Karta 9) där två större områden framträder i norr och i den centrala delen med kanten av ett tredje längst i öster. Mörkare organge markeringar är koncentrationer av ädellövsmiljöer utanför kärnområdena. Vi ser här att kärnområdena som berör Romeleåsen är delar av större områden och att Björnstorp utgör en länk mellan de båda stora områdena.

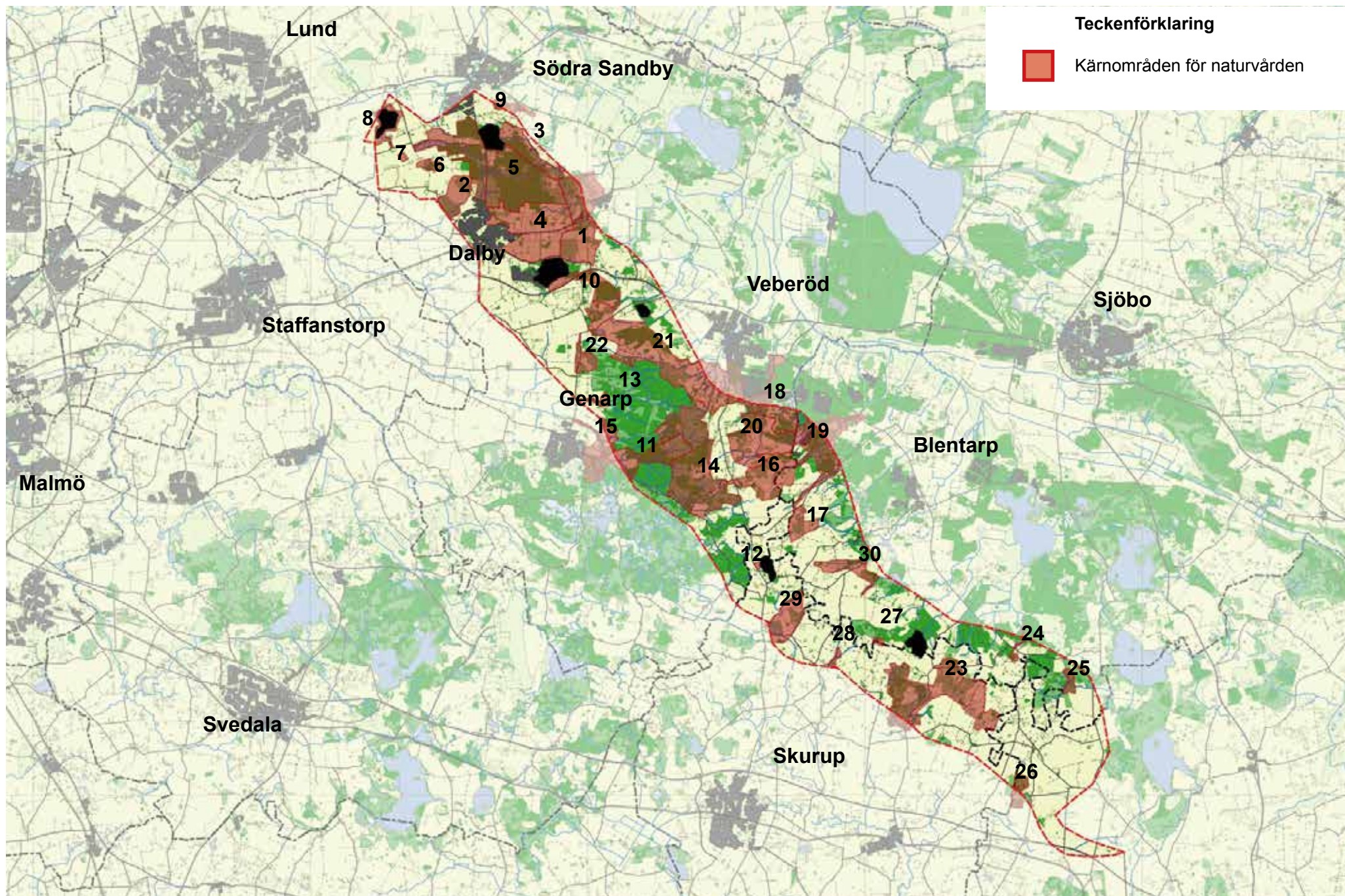
Rödlistade arter

I artportalen finns kända uppgifter om rödlistade och hotade arter i landet. Dessa uppgifter är också ett viktigt underlag för bedömning av Romeleåsens kärnområden för biologiska värden. Huvuddelen av de hotade arterna finns i redan beskrivna och högt värderade naturmiljöer men det finns alltid anledning att studera förekomster och känslighet vid lokala ställningstaganden. EU har också i artdirektivet, som tidigare presenterats under Natura 2000 områden, utsett ett antal arter som har särskilt hög bevarandestatus. Några artuppgifter är känsliga att visa publikt och bara särskilt behöriga handläggare har tillgång till dessa uppgifter. Huvuddelen av uppgifterna ligger dock tillgänglig för alla som vill få del av dessa på www.artportalen.se.

Karta 9 ovan. Förslag till värdetrakt för och koncentrationer av ädellövskog på Romeleåsen från nulägesbeskrivning Grön infrastruktur 2018. Foto nedan: Trollskogen i Prästaskogens naturreservat i Lunds kommun.

Karta 10. Kärnområden för naturvården på Romeleåsen. Sammanställning gjord av Per Blomberg 2018.

Samlad bedömning av biologiska kärn- områden på Romeleåsen

Då riksintresseområdenas beskrivningar, andra nationella, regionala och kommunala underlag läggs samman ges ett antal kärn-områden för de biologiska värdena på Romeleåsen. Merparten av dessa områden ligger inom de fyra riksintresseområdena för naturvården men några ligger utanför. För de delar av riksintresseområdena för naturvård som inte har kärn-områden för de biologiska värdena är det andra aspekter som avses i avgränsningen av riksintresset t ex rekreativa, landskapsestetiska, naturvetenskapliga/geologiska och gröna kulturarv som ligger till grund.

Kärn-områdena för de biologiska värdena har delats upp i olika delområden med liknande förutsättningar. Riksintressenas beskrivningar av kärn-områden är presenterade i grå rutor medan övrig kompletterande information är kortfattat presenterat därefter. Texterna har inte ambitionen att vara kompletta och det finns anledning att uppdatera och komplettera framöver samt att använda källorna till mer utförliga värdebeskrivningar.

Foto: Utsikt från Billebjer i Lunds kommun.

Riksintresse Naturvård N 86 Hardeberga - S Sandby - Dalby - Krankesjöområdet

1 Knivsås & Hällestadsåsarna & Prästaskogen

Mellan Dalby och Veberöd kan man lägga märke till den markanta rullstensåsen norr om vägen strax öster om Dalby gamla stenbrott. På grund av de branta sidorna har den fått namnet Knivsås. Den fortsätter in i bokskog. I norr ansluter Knivsåsen till övriga åsar i åssystemet kring Torna-Hällestad.

Även om Hällestadsåsarna på några ställen sargats av grustäkter är de viktiga geologiska dokument över sin intressanta bildningshistoria, inte minst därför att de är de enda åsarna av denna typ i hela sydvästra Skåne. De bokskogsklädda höjdryggarna sätter också sin prägel på landskapet och fungerar som utmärkta strövområden. Även områdena nordväst om Torna-Hällestad (NR) präglas av de säregna rullstensåsarna. Från krönen har man milsvid utsikt över Vombsänkan. Speciellt intresse tilldrar sig de egendomligt förvridna och krokiga skvresbokarna. I ett område närmast vägen till Hällestad har träd med detta växtsätt under lång tid gynnats vid gallringarna och de bildar nu ett rent bestånd, den sk Trollskogen (NR).

Förutom riksintressebeskrivningens fokus på geologiska och estetiska värden har området mycket höga biologiska värden med flera sällsynta och hotade habitat och arter. Dessa är främst knutna till områdets örtrika gräsmarker samt de äldre träden. Områdets mosaikkaraktär med många bryn, artrikedomen i buskar och trädararter samt gynnsamma mikroklimat bidrar till artrikedomen. Stora delar av området är Natura 2000 område, naturreservat och högt klassade i kommunens grönstruktur och naturvårdsprogram och ängs- och hagmarksinventeringen.

2 Dalby Söderskog och Norreskog

Dalby Söderskog som avsattes som nationalpark 1918 är en tät, sluten blandlövskog, där gamla bokar och ekar som vuxit upp under öppnare förhållanden alltmer går under i konkurrensen med uppväxande alm och ask, trots att de nu gynnas vid försiktiga gallringar. De flesta besökare upplever nog Söderskogen starkast på våren särskilt omkring första maj, då sippor, nuneörter och vårlökar visar en överflödande prakt, alltmedan näktergalen, bo-

finkar och lövsångare håller konsert och hackspettarnas trumvirvlar ljuder genom skogen. Då ger området just en vision av nära nog orörd, sydsvensk ädellövskog.

Dalby Norreskog (NR), också ett lövskogsområde med al, ask, bok och ek som vanligaste trädslag, ligger blott ca 500 m norr om Söderskogen men skiljer sig ändå avsevärt från denna. Det beror till stor del på den markerade morän gräns som går mitt emellan de båda skogsområdena och som gör att Söderskogen växer på näringsrik baltisk morän, medan Norreskogen står på betydligt näringsfattigare sandsten-urbergsmorän.

Riksintressets värdebeskrivning handlar främst om estetiska och geologiska aspekter och mycket lite om de mycket höga biologiska värden som finns i området. Hela området är Natura 2000-område och avsatt som nationalpark och naturreservat för sina höga naturvärden. Senare års inventeringar har visat på ett mycket stort antal rödlistade arter i söderskogen medan norreskog är sämre dokumenterat när det gäller den biologiska mångfalden.

3 Gryteskog - Måryd

Den äldsta sedimentära berggrunden inom området utgörs av den underkambriska sandstenen. Denna finns naturligt blottad på ett flertal platser, bl a vid Gryteskog och Måryd. Dessutom finns det tre större bergtäkter i sandstenen, som har en geotekniskt mycket hög kvalitet, nämligen vid Hardeberga, Skrylleskogen och Boks backe, som numera återställts. Hardeberga bergtäkt uppvisar välutbildade stratigrafiska enheter av Hardeberga och Norretorpsformationerna, vilket har gjort den till en viktig referenslokal för geovetenskaplig forskning och undervisning

Riksintressets värdebeskrivning handlar främst om de geologiska värdena men området har även mycket stora biologiska värden som har föranlett att hela området är avsatt som naturreservat och Natura 2000 område. Värdena är knutna både till de artrika betesmarkerna samt till de många gamla träd, främst bok, som växer i anslutning till hävdade hagmarkerna eller i idag ohävdade igenväxta hagmarker. Rikkärren i norra delen vid Måryd är särskilt värdefulla och hyser flera rödlistade kärlväxter.

4 Dalby fälad

Området har mycket höga biologiska värden som är knutna till en mosaik av betesmarker med lång kontinuitet, kulturbetesmarker samt träd- och buskridåer och skogsdungar. Området skall ses som en helhet med starka spridningssamband mellan de olika delarna. Området är klassat i högsta värdeklass i Länsstyrelsens naturvårdsprogram och två delområden har skyddats som naturreservat (Dalby fälad nummer 5 & Rökepipan) samt reservatsbildning pågår för ytterligare en del i väster. Rikkärren är känsliga för hydrologisk påverkan.

5 Skrylleskogen

Denna värdekärna har inte lika höga biologiska värden som kringliggande värdekärnor men bidrar till att länka samman de övriga områdena till ett stort sammanhängande naturområde med höga värden som eftersom området är naturreservat har stor potential att utveckla mycket högre värden i framtiden. Området består främst av medelålders skog med inslag av några fäladsmarker vid Skrolle backar och Rögle fälad samt ett värdefullt rikkärr vid Rögle som är hydrologiskt känsligt.

6 Billebjär

Billebjär är avsatt som naturreservat och Natura 2000 område för sina höga naturvärden. Området som består av fäladsmarker, skogspartier, hållmarker och vattenfyllt stenbrott har höga geologiska, rekreativa, landskapsestetiska och inte minst biologiska värden. Den långa hävdpåverkan tillsammans med en stor variation bland träd- och buskarter samt gynnsamt mikroklimat har skapat en stor artrikedom. Högsta klass i både länsstyrelsens och kommunens värdering.

7 Hardebergaängen

Området är avsatt som biotopskyddsområde av Lunds kommun för sina höga biologiska och kulturhistoriska värden. Ängen som idag betas har en lång kontinuitet som fodermark vilket gett upphov till en rik biologiska mångfald. Högst klassat i både länsstyrelsens och kommunens värdering.

8 Hardeberga

Området ligger på en höjdsträckning väster om Hardeberga by och innefattar även stenbrottet i norr. De största biologiska värdena finns i och kring det

gamla nedlagda stenbrottet där en artrik betesflora med tillhörande fauna har utvecklats. Även det aktiva stenbrottet har biologiska värden, bland annat på artrika ruderatmarkerna kring och i brottet och i form av rödlistade arter.

9 Skyttaskogen

På norra kanten av Romeleåsen ligger ett skogsparti med lång skoglig kontinuitet. Här finns en hel del död ved och ett rikt fåltskikt med ytligt grundvatten som ger förutsättningar för en artrik flora och fauna. Området är utpekade i det kommunala naturvårdsprogrammet för sina höga naturvärden.

10 Önnelövs fälad - Högebjär

I södra delen av riksintresset finns omfattande fäladsmarker med lång kontinuitet. Den norra delen i Högebjär är avsatt som naturreservat och hela området är klassat i högsta värdeklassen i Länsstyrelsens naturvårdsprogram. Önnelövs fälad är en av de största bevarade fäladerna på Romeleåsen. Omfattande restaureringsåtgärder har utförts i de enbuskrika markerna men mer behöver göras för att området skall återfå sin potential för den biologiska mångfalden i området. Flera rödlistade arter har påträffats i området.

Riksintresse naturvård N 87 Backlandskapet söder om Romeleåsen

I registerbladet för riksintresset är huvuddelen av beskrivningen fokuserad på backlandskapet och det är mycket lite av värdebeskrivningen som berör Romeleåsen. Tre kärnområden nämns dock utan beskrivning i texten, Dörrödsfälad-Häckeberga allmänning, Stenberget och Gödelövs fälad.

11 Dörröds fälad & Häckeberga allmänning

Hela området är avsatt som naturreservat och består av varierad natur med öppna betesmarker, träd och buskrika hagmarker, igenväxande hagmarker, äldre bokskog och barrplanteringar på Romeleåsens västsluttning. De biologiska värden är främst kopplade till de gamla fäladsmarkerna och igenväxta hagmarkerna samt äldre ädellövskog och bäckdalar. Skogsmarken mellan de båda hävdade fäladsmarkerna har potential att utveckla naturvärdena men skogsbruket är inte reglerat i föreskrifterna.

12 Stenberget

Detta är ett litet naturreservat som bildats för att skydda unika geologiska värden.

13 Gödelövs fälad

Området är en välbevarad fäladsrest med lång hävdkontinuitet samt ett stråk med betesmark och trädridåer längs bäcken västerut mot kyrkbyn. Området är högt klassat i ängs- och hagmarksinventeringen samt kommunens och länsstyrelsens naturvårdsprogram, främst för sina höga biologiska värden.

14 Kullaskogen & Grönlandsåsen

Uppe på Romeleåsens väster om Dörröd finns ett varierat landskap med äldre bokskog, hagmarker, igenväxta hagmarker, skogsklädda bäckraviner och skogsdungar. Kullaskogen är en av de större bokskogarna på Romeleåsen med skoglig kontinuitet. De enskilda delarna har inte fått högsta klassen i kommunens eller länsstyrelsens naturvårdsprogram men sammantaget bildar alla delområden en värdefull mosaik med goda förutsättningar för en rik biologisk mångfald. Få undersökningar av den biologiska mångfalden har gjorts. Området gränsar till Dörröds fälad nr 11.

15 Höjeå

Längs Höjeå öster om Genarp finns ett naturområde med sandiga hagmarker, alsumpskog, ängsmark och äldre bokskog med höga biologiska värden. En rad rödlistade arter har hittats på sandiga marker och i äldre träd, främst bok och ek. Området gränsar till Häckeberga allmänning och är högt klassat i både länsstyrelsens och kommunens värderingar.

16 Dörröd - Kvarnbrodda - Humlarödshus fälad

Söder om Dörröds by finns flera värdefulla naturbetesmarker som kopplas samman av Romeleåsens golfbana och skogspartier. Hela området bildar ett sammanhängande landskap för arter som är knutna till örtrika gräsmarker, bryn och lundmiljöer. Humlarödshus fälad är skyddad som naturreservat.

17 Simontorp - Riddarhagen

I den sydöstra delen av riksintresset finns hagmarker och lövskogspartier med höga biologiska värden. Den centrala delen är skyddad som naturreservat. Kunskapen om områdets biologiska värden är bristfällig.

Riksintresse naturvård N 85 Sanduområdet mellan Veberöd och Blentarp

Riksintresseområdet ligger på Romeleåsens östra sluttning och består i den nedre delen av sandiga marker som övergår i näringsfattiga moräner på de övre sluttningarna. Flera bäckraviner skär ner i sluttningssonen och berggrunden går i dagen på flera exponerade ställen. Texten till riksintresseområdet tar inte upp mycket om de biologiska kärnvärdena i området.

18 Humlamaden

Den nordvästra kanten av riksintresset består av Veberödsbäckens dalgång och sluttningssonen vid Körsbärsdalen och Humlamadens fålad som gränsen till riksintresset skär rakt igenom. Dalgången består både av öppna betesmarker och alsumpskog på dalbotten samt äldre ädellövskog på sidorna. På sluttningssonen finns en mosaik av fåladsmarker, skogspartier och mindre, extensivt hävdade odlingsmarker. Området har höga biologiska värden men de två mest värdefulla fåladsmarkerna ligger precis utanför avgränsningen av riksintresset. Humlamadens fålad är skyddad som naturreservat och både detta område och Körsbärsdalen är avsatta som Natura 2000 område.

19 Östarp - Avelsbäcken - Hålebäcken - Orehusabäcken

Området ligger på Romeleåsens östra sluttning med Östarp i nordöst och Avelsbäcken i sydväst. Kulturens Östarp har inlett en process för att bilda kulturreseptat och området består av ett ålderdomligt landskap med hagmarker, skogsdungar med gamla träd och välbevarade gårdar. Markerna är här sandiga. Högre upp på sluttningen övergår jordarterna i näringsfattiga moräner och berget går i dagen på exponerade platser. Delar av området är avsatt som biotopskyddsområde för sina höga biologiska värden. Tre bäckdalar skär ner i åssluttningen och utgör viktiga spridningskorridorer i landskapet. Dessa bäckar har strandskydd längs sina sträckningar.

Kärnområden utanför riksintresset för naturvård på mellersta Romeleåsen

Det finns några kärnområden mellan de tre riksintresseområdena som beskrivits på Romeleåsen. Dessa är främst knutna till ett mosaikartat halvöppet landskap med äldre betesmarker som de centrala beståndsdelarna.

20 Dörröd

Öster om Dörröds by finns ett varierat odlingslandskap med flera fåladsmarker och igenväxta fåladsmarker, skogsdungar och kärr. Kärrarna är hydrologiskt känsliga. Särskilt värdefulla är Humlamadens fålad och Körsbärsdalen som beskrivits i område 18 men som huvudsakligen ligger utanför riksintresse N 85. En större fåladsmark direkt norr om Dörröds by har nyligen restaurerats och hävdas åter. Området samverkar med kringliggande kärnområden 16, 18 och 21 med spridningssamband för hagmarksarter.

21 Idala - Romeleklint - Väderkullen

Detta är ett större område på Romeleåsens mellersta del med ett mosaiklandskap med många hag- och fåladsmarker. Här finns också skogsdungar, busk- och trädridåer och bäckdalar som skurit sig ned i åsens sluttningar. Länsstyrelsen har klassat skogsmarken/den igenväxta hagmarken vid Gökabacken i högsta värdeklassen i naturvårdsprogrammet och den södra delen av området i näst högsta värdeklassen. Hela området utgör en viktig länk mellan fåladsmarkerna kring Dörröd och fåladsmarkerna vid Dalby.

22 Björnstorp

Slottsmiljön kring Björnstorps slott har höga biologiska värden i alléer, slottspark och omgivande skogsområden. Rödlistade arter har bland annat påträffats i de gamla alléträden.

Riksintresse naturvård N 80 Snogeholm - Skårbyområdet

Längst i öster i projektområdet finns ett fjärde riksintresseområde för naturvården. Området är en del av ett stort område kring Sövdesjön, Snogeholmssjön, Ellingasjön och Krageholmssjön. Kommungränserna mellan Skurups-, Ystads och Sjöbo kommuner ringlar sig genom området. I området finns ett större kärnområde och två mindre för de biologiska värdena. Texten för riksintresset preciserar inte några kärnområden för de biologiska värdena utan är mer allmän kring geologiska, topografiska och landskapestetiska aspekter.

23 Rydsgård - Beden

I Skurups kommun finns ett större kärnområde för de biologiska värdena vid Rydsgård och Beden. Båda delarna består av större betesmarker omgivna av

varierade äldre skogsmarker. Här finns många olika naturmiljöer som är värdefulla för den biologiska mångfalden och förekomster av rödlistade arter. Området är klassat i högsta värdeklass i kommunens naturvårdsprogram och delar av området är i högsta värdeklass i länsstyrelsens naturvårdsprogram.

24 Slugarp

En bäckdal slingrar sig i skogsmarken norr om Slugarp och kopplar till en betesmark i söder. Området är högt klassat i Sjöbo kommuns naturvårds- och gröstrukturprogram.

25 Ugglarpssjö

Norr om Ugglarps sjö ringlar sig en bäckdal i skogslandskapet. I botten på dalgången är fältskiltet rikt med vitskråp och strutbräken. Här finns rödlistade kärlväxter och fladdermöss som medfört att området är högt klassat i Sjöbo kommuns naturvårdsprogram.

Kärnområden utanför riksintresset för naturvård på södra Romeleåsen

26 Kadesjö - Rynge

Området är det enda kärnområde i Ystads kommun som finns utpekade i kommunens naturvårdsprogram och som ligger inom projektområdet. Området består av ädellövskog med rikt fältskilt samt ohävdad hagmark med rik flora. Klassat i högsta klass i kommunens naturvårdsprogram.

27 Bölvasen

Artrik betesmark i Sjöbo kommun som finns beskriven i Ängs- och hagmarksinventeringen samt högt klassad i Sjöbo kommuns naturvårdsprogram.

28 Skramlan

Bäckravin på Romeleåsens södra sluttning samt betesmark strax söder om ravinen med rik flora och fauna. Finns upptaget i Skurups kommuns naturvårdsprogram.

29 Skönabäck - Smedsrännan - Flathult

Tre områden i Skurups kommuns naturvårdsprogram som tillsammans bildar

ett sammanhängande område med höga biologiska värden. Skönabäcks området är skyddat som naturvårdsområde.

30 Ramnakullabackarna - Ågerup

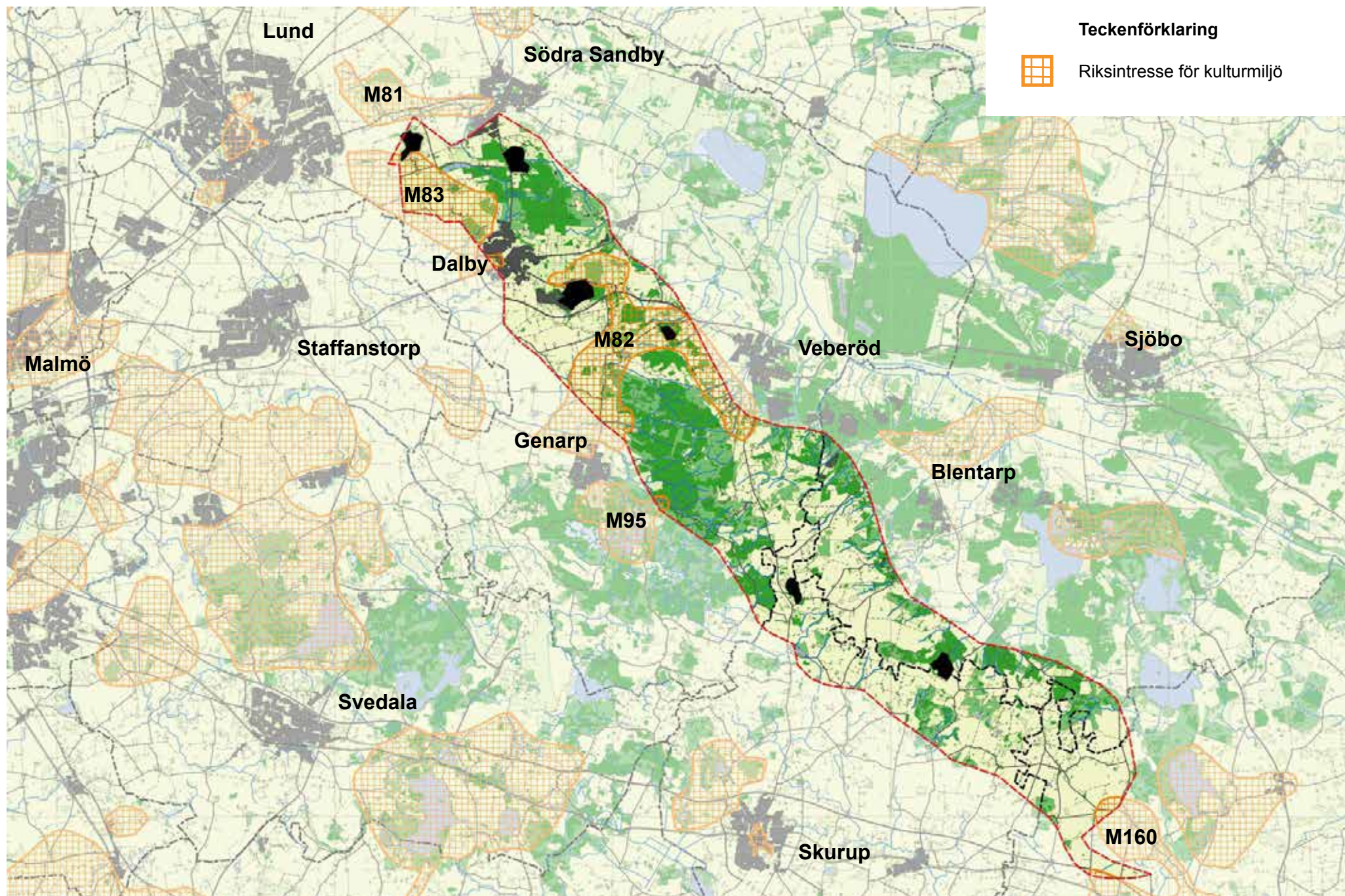
Vid foten av Romeleåsens östra sluttning finns ett varierat landskap med bland annat ädellövskog och hagmarker på moränkullar. Flera bäckdalar skär sig in i sluttningen. De biologiska värdena är främst knutna till hagmarkerna med lång kontinuitet och de äldre träden. Ramnakullabackarna är skyddade som naturreservat.

Förslag på fortsatt arbete

Naturvärden har ett förhållandevis gott underlag för avvägningar vid olika tillståndsprövningar för exploatering. Kärnområdena behöver förtydligas och beskrivas bättre samtidigt som de landskapsekologiska frågorna analyseras. Bergtäkter innebär stor hydrologisk påverkan långt från exploateringsområden och vid nya ingrepp behöver de hydrologiska förutsättningarna undersökas. Olika naturmiljöers möjlighet att kompenseras behöver förtydligas då miljödomstolarna gjort märkliga avvägningar i tillståndsärenden.

Foto: Dalby fylads västra del intill Dalby tätort.

Karta 11. Riksintresse för kulturmiljö på Romeleåsen. Källa riksantikvarieämbetet 2018.

Kulturmiljövärden

Riksintresse för kulturmiljövård

Projektområdet berörs främst av två riksintresseområden för kulturmiljövård och angränsar till ytterligare tre riksintresseområden.

Björnstorp - Gödelöv [M82] (Bonderup, Genarp, Gödelöv, Hällestad, Lyngby och Veberöd sn:r)

Motivering:

Kuperat odlingslandskap vid Romelåsen med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet, sätesgården Björnstorp från senmedeltiden med omgivande slottslandskap samt medeltida kyrkor. (Fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningskoncentration från järnåldern med gravfält och resta stenar, Ugglarps skeppsättning, fossil odlingsmark med terrasserings- och hålvägar. Betesmarker och enefälader. Kyrkbyn Gödelöv med kyrka från medeltiden samt gatehus. Björnstorps slott av senmedeltida ursprung med slottsbyggnad från 1750 av C Hårleman som omgestaltats av H Zettervall under 1800-talet, omfattande allé- och parksystem, välbevarad ekonomi- och arbetarbebyggelse.

Dalby - Hardeberga [M83] (Dalby och Hardeberga sn:r)

Motivering:

A. Kyrkomiljö med Nordens äldsta bevarade stenkyrka samt kungsgård som under medeltiden omvandlats till kloster. (Klostermiljö).

B. Centralbygd i lätt kuperat odlingslandskap med förhistorisk kontinuitet kring äldre vägsträckning och av skiftena påverkad gårds- och ägostruktur samt det av stordrift präglade landskapet kring godsens. (Fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

A. Landskapsparti med betydande visuella värden kring den tidigmedeltida och landskapsdominerande Heligkorskyrkan - ursprungligen uppförd på 1000-talet, kyrkogård, lämningar efter Dalby kungsgårds kloster från 1300-talet.

B. Arendala tingsplats, gravfält och stensättningar vid Billebjär, Billebjärs fäladsmark och Dalby hage, vallanläggning av okänt ursprung, äldre ägostrukturer med pilevallar, den gamla kungsvägen Lund - Dalby. Hardeberga sockencentrum med medeltida kyrka, skola, prästgård och ett flertal gatehus. Sjöstorps by

med koncentrerad bebyggelse. Arendala och Hardeberga gods med tillhörande bebyggelse och rikt allésystem. Tygelsjö mölla.

I området ingår även:

Den kring torget i Dalby liggande bebyggelsen från sent 1800-tal till tidigt 1900-tal, skola, tingshus, gästgivaregård, äldre bostads- och gatehus samt sekel-skiftes-bebyggelse i rött tegel. Billebjärs f.d. stenbrott och medeltida stenbrott vid Hardeberga.

Kungsmarken - Fågelsångsdalen [M81]

Motivering:

Fornlämningsmiljö och lämningar efter medeltida biskopssäte med omfattande agrarhistoriska spår i dalgångsbygden kring Sularpsån. (Borgmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Lämningarna efter biskop Absalons borg Glumstorp, fossila åkersystem med ryggade åkrar, odlingsrösen, vallar, hägnadssystem och järnåldersgravfält samt bevarade och betade ängs- och hagmarker.

Häckeberga [M95] (Häckeberga sn)

Motivering:

Odlingslandskap kring Häckebergasjön och det av Häckeberga gods sedan medeltiden präglade landskapet och bebyggelsestrukturen. (Slottsmiljö).

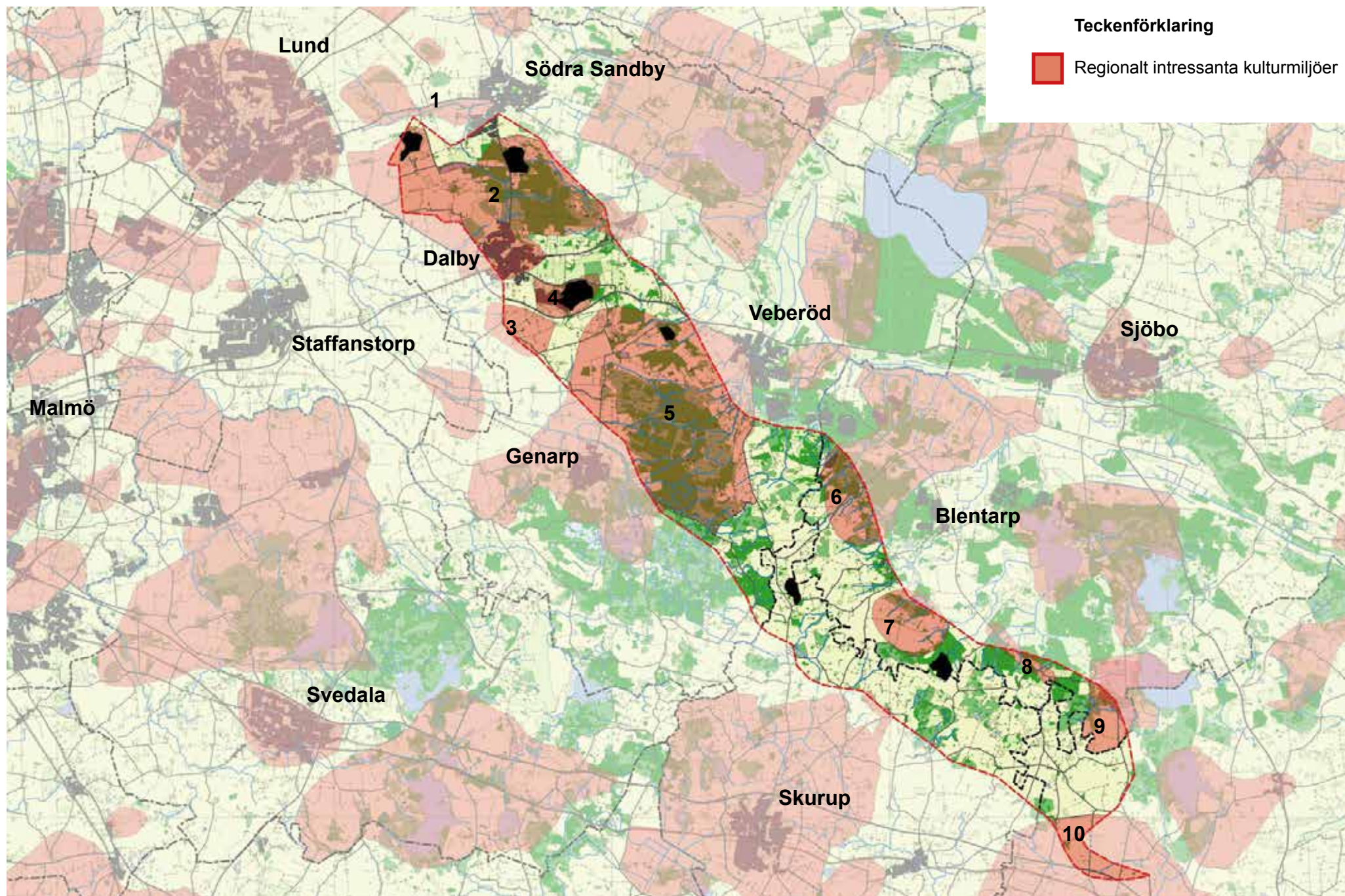
Uttryck för riksintresset:

Häckeberga slott med medeltida ursprung och med under åren 1873 - 75 uppförd manbyggnad efter ritningar av H Zettervall, murar och klippt häckkantat vägsystem, ekonomi- och arbetarbebyggelse, torp- och arrendegårdar samt den småskaliga fäladsmarken "Risen" med åkerfält och betesmarker, "Beden".

Bjärsjöholm - Barkåkra - Skårby [M160]

Motivering:

Utpräglad och vidsträckt slottslandskap kring slotten Bjärsjöholm, Mar-svinsholm och Ruuthsbo med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet samt av godsens genom århundraden präglad odlingslandskap sammanbundet av ett omfattande och landskapsdominerande allésystem. (Fornlämningsmiljö, Borgmiljö, Järnvägsmiljö). Skårby by med medeltida kyrka som omgestaltats under 1700-talet, skolor och bebyggelse av skiftande ålder.

Karta 12. Särskilt utpekade områden i länsstyrelsen i Skånes kulturmiljövårdsprogram från 2006.

Kärnområden för kulturmiljö

Regionala bedömningar

I Länsstyrelsens kulturmiljövårdsprogram från 2006 presenteras tio delområden som berör Romeleåsen. Här ges den samlade värdebedömningen.

1 Kungsmarken - Fågelsångsdalen

Kungsmarken utgör ett sällsynt reliktområde för den markanvändning med slätter och betesdrift som före 1800-talet var vanlig i Skånes slättbygdsområde och har dessutom för Sydsverige unika fornlämningar från järnålder och medeltid. Fågelsångsdalen med Södra Sandby mölla har avgörande betydelse för miljö- och landskapsbild. Av särskild vikt är lämningarna efter medeltida tegelframställning. Lunds akademiska golfklubb tillhör en av de äldsta golfbanorna i Sverige.

2 Hardeberga-Arendala-Dalby-Skrylle-Hällestad

Mellan Lund och Dalby sträcker sig den västligaste delen av Romeleåsen i det för övrigt tämligen flacka landskapet. Sluttningen upptas av ett mosaikartat landskap med öppna odlingsfält, trädtrader utmed ägogränserna, utflyttade gårdar omgivna av lövträdsdungar samt ett av skiftet påverkat rätvinkligt vägnät. Viktiga delar i området är Daby kyrka och kungsgård, Dalby söderskog, Dalby norreskog, Sjöstorps by, Billebjär, Arendala, Hardeberga by och Hardeberga stenbrott.

3 Bonderup Lunnarp

Området uppvisar två bymiljöer med väl bibehållen äldre karaktär. Viktiga komponenter är markslag, ägogränser, vägsystem och den äldre bebyggelsen. Kvarnen är kännetecknande för den spannmålsproducerande slättbygden.

4 Dalby stenbrott

Dalby stenbrott är en äldre industrimiljö som var viktig för det från slutet av 1800-talet expansiva järnvägsbyggandet.

5 Romeleåsen-Lyngby-Genarp-Häckeberga

Romeleåsen och dess sluttningar visar ett variationsrikt landskap med öppna

odlings- och fäladsmarker samt löv- och barrskog. Vid Höje å, som genomflyter området i öst-västlig riktning nära Genarp, flackar landskapet ut för att söderut övergå i en småkuperad bygd, rik på småsjöar och till stora delar täckt av skog med inslag av åkrar och betesmarker. Romeleåens sluttningar utgjordes i stor utsträckning av en bevuxen fäladsmark i vilken uppodlingen inskränkts till smärre åkerlyckor med långa trädesperioder.

6 Humlarödshus-Everlöv-Kumlatofta-Ilstorp

Området utgör ett kulturlandskap med månghundraårig bebyggelsekontinuitet. Viktiga komponenter i miljön är de medeltida kyrkorna med accentuerat läge, Kumlatofta slutna bymiljö, åssluttningens småbrutna odlingsmarker med stengården i ägogränserna samt den äldre smågårds- och torpbebyggelsen.

7 Ågerup

Området är ett av 1700- och 1800-talen präglad herrgårdslandskap. Ågerups herrgård utgör en för Skåne sällsynt anläggning. De stora bruksenheter och den till huvudgården koncentrerade bebyggelsen är viktiga delar av miljön.

8 Hylla-Knickarp

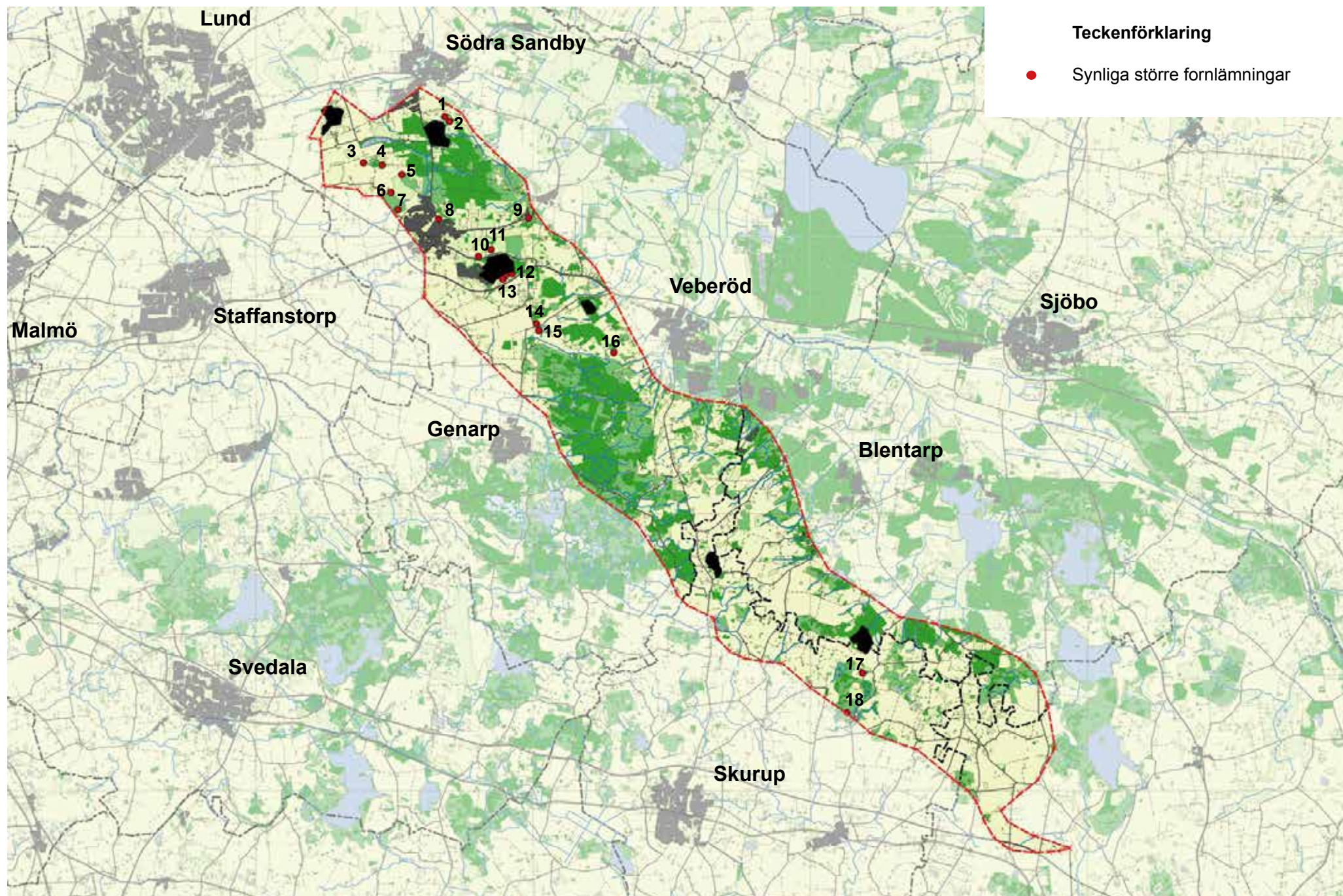
Gångna tiders vägsystem exemplifieras väl av den aktuella vägsträckningen. Naturligt väl-dränerade landskapsavsnitt, som här i övergångstrakten mellan slättbygd och höjdstråk, var av betydelse för dragningen av kommunikationslederna. Vägen bredd och sträckning i landskapet är av kulturhistoriskt värde.

9 Bellinga

Området är representativt för 1800-talets slottsmiljöer med tillhörande landskap. Av betydelse för miljön är det rika beståndet av ädellövskog samt den fria utsikten över sjön.

10 Västra Nöbbelöv-Marsvinsholm-Bergsjöholm

Genom ett rikhaltigt och varierat bestånd av monument från olika perioder speglas flera av kulturlandskapets utvecklingsfaser från förhistorisk tid till nutid. Det nuvarande landskapet är framför allt präglad av 1800-talets jordbruksreformer och storgodsdrift. Viktiga inslag i det skånska godslandskapet är de stora bruksenheter, vägsträckningarna, och alléerna men också fornlämningarna, kyrkorna och annan äldre bebyggelse.

Karta 13. Viktiga synliga fornminnen på Romeleåsen. Källa fornminnesregistret 2018.

Viktiga synliga fornlämningar i landskapet

I Riksantikvarieämbetets fornminnesregister finns ett antal ovan mark synliga fornlämningar registrerade, främst gravanläggningar från brons- och järnåldern. Ett mycket stort antal dolda fornlämningar finns under mark och framträder vid grävningar. Alla fornlämningar är skyddade enligt lag, och det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning. (Detta är ett sammandrag av 2 kap. 6 § Kulturminneslagen)

1 Måryd

Beskrivning samma som nästa!

2 Måryd

Hög norr om naturreservatet Måryd i dess norra kant. Högen är cirka 20 meter i diameter och 1,5 meter hög och ligger på en höjdrygg. Högen täcks av lövsly och några unga lövträd. Sannolikt omtalad i 1690-93 års prästrelationer.

3 Billebjär V

Gravfält omfattande 60x30 meter med 10 stensättningar 4-10 meter i diameter. Området verkar omgrävt och i nordöst finns berg i dagen. Lämningarna är diffusa och osäkra utan ytterligare undersökningar.

4 Billebjär S

Hällristningar i form av minst 8 älvkvarnar på ett mot öster sluttande berg i dagen. Nordöst om dessa finns ett par stensättningsliknande bildningar på höjdrygg med berg i dagen.

5 Dalby norreskog N

Minst fyra stensättningsliknande lämningar i norra kanten av Dalby Norreskog. Anläggningarna är runda 3-4 meter i diameter och 0,2 meter höga.

6 Dalby Söderskog N

Vallanläggning ca 120 meter lång, 2-3 meter bred och 0,3-0,4 meter hög.

7 Hästhagevallen

Vallanläggning av jord som är cirka 1650 meter lång och 3-5 meter bred och 0,5-1,2 meter hög och urgrävd på utsidan 2-5 meter bred och 0,3-1 meter djup vallgrav. Vallen har ett avbrott vid bäcken som rinner i NÖ-SV genom anläggningen. Området som omslutes är cirka 550x400 meter. Flera hypoteser finns om vallens tillkomst och användning. Den för tillfället mest accepterade är att vallen utgör en djurhage (hjørthägn) som tillkommit tidig medeltid i anslutning till att kungsgården byggdes upp i Dalby.

8 Dalbyhögen

En markant hög cirka 35-40 meter stor och 3,5 meter hög ligger i Rökepipans naturreservat nordöst om Dalby samhälle. Högen ligger på höjsträckning och syns vida i landskapet. I sydöst är ett 5 meter brett parti bortgrävt. Högen provundersöktes av Skånes Hembygdsförbund 1980 men det kunde inte fastställas om högen var naturlig eller skapad. En domarring finns dokumenterad öster om högen enligt källa 1869. I väst och nordväst finns ett par förhöjningar som kan vara överodlade högar.

9 Borelund

På en höjd i norra delen av naturreservatet Knivåsen Borelund ligger en gravhög cirka 13 meter i diameter och 1,3 meter hög. En urgrävning kan ses i högen som har talrika stenar.

10 Dalby fälad vikingagrav

Öster om Dalby finns ett större gravfält (Dalby 9:1) som ligger väl synligt i öppen terräng strax norr om den gamla landsvägen till Veberöd. Gravfältet omfattar ca 140x60 meter som består av ett 20-tal runda stensättningar ca 4,5-7 meter i diameter. Gravarna är övertorvade med enstaka stenar i ytan. Troligen är ett par höglignande. Gravfältet har troligen tidigare fortsatt österut.

11 Dalby fälad

Nordöst om fornlämning 10 ligger ytterligare ett område registrerat som gravfält med ca 20 stensättningar (Dalby 6:1). Utan undersökningar kan det inte uteslutas att det rör sig om röjningsrösen. Strax intill gravfälten finns ett större område med lämningar som har registrerats som röjningsrösen (Dalby 17:1).

12 Högebjär Ö

Vid undersökning 2003 dokumenterades två gravrösen på fäladsmark i östra delen av Högebjär. Rösena utgjordes av uppstickande berg i dagen kring och mellan vilka sten lagts upp. Rösena har rundad form ca 8 meter i diameter och är överväxta med gräs. Drygt 50 meter västerut fanns ytterligare ett rösa som överensstämmer med de övriga två.

13 Högebjär

Många gravhögar på den markanta höjdsträckningen Höbebjär som är en välhävdat fäladsmark i naturreservat. Berget går i dagen på flera ställen i området. Minst fem gravhögar är registrerade i fornminnesarkivet.

14 Ugglarps skeppssättning

Den mest välbevarade och imposanta stenkretsen är skeppssättningen i Ugglarp (Bonderup 6:1), med en längd av 39 meter och bredd av 10 meter. Skeppet är orienterat i ÖNÖ-VSV riktning. I monumentet ingår 39 stenar. Ales stenar är visserligen mycket större än stenskeppet i Ugglarp, 69 meter lång och 19 meter bred, men icke desto mindre är skeppssättningen i Ugglarp en av de största som är kända i landet. Det finns bara 18 stycken som är längre än 40 meter (figur 21). På en karta från 1767 kallas skeppssättningen för Giättagraven. En av de första att omnämna graven är Carl von Linné. Graven renoverades 1952, är i mycket gott skick, och ligger väl synlig i terrängen.

Visserligen ligger den helt nära en gård men tillgängligheten är god. Stenkretsar i form av skepp förekommer även under bronsåldern. Kännetecknande för dem är att avståndet mellan stenarna är mycket mindre än under järnåldern.

Enligt Gustaf Ljunggren fanns ytterligare fyra stensättningar på Ugglarps ägor. På äldre lantmäterikartor finns högar och namn vilka inte är registrerade i fornlämningsregistret. Här kan exempelvis nämnas en hög öster om Ugglarp kallad Stora Stenstugan, 1819 (Lantmäteristyrelsens arkiv, 12-BON-15).

15 Ugglarp

Längst söderut i Hällestads socken och öster om Ugglarp finns i en skogsbacke ett 15-tal stenar som kan vara rester efter en skeppssättning (Hällestad 14:2). Strukturen är ca 25 m lång och 5 meter bred. Intill står en upprest sten (14:1). Denna stensättning är så pass övervuxen att det överhuvudtaget är svårt att skönja någonting av fornlämningen idag.

16 Jättagraven

Uppe på krönet av Romeleåsens mellersta del i Veberöds socken ligger flera gravhögar i Jättagraven. Området har bevarats genom att det ligger i fäladsrest på den tidigare omfattande utmarken. Långhögen mäter 30x9 meter i öst-västlig riktning och 1,3 meter som högst. I västra delen finns en utgrävning 3x3 meter och 0,3 meter djup med talrika stenar. Markägaren påbörjade borttagande på 1920-talet som stoppades och undersöktes på platsen. En mindre rund hög ca 15 meter i diameter och 0,5 meter hög troligen tidigare överodlad ligger ca 30 meter nordöst om långhögen.

17 Rydgård N

Stensättning som är övertorvad med enstaka stenar i ytan. I mitten finns en grop cirka 1,5 meter i diameter och 0,3 meter djup. Hela anläggningen är oval cirka 11x6 meter stor i NNV-SSÖ riktning och 0,5 till 0,7 meter hög. Stensättningen ligger på krön av kraftigt höjdparti och utgör impediment i åkermark. Anläggningen är troligen från bronsålder eller järnålder.

18 Rydsgårdsrunstenen

Områdets enda bevarade runsten står direkt norr om sjön vid slottet. Stenen är av granit 1,75 meter hög som på den släta södra sidan har en runtext i två upp och nedvända u-formade rader. Texten lyder tolkad: ”Kata gjorde denna sten efter Sven Baluksson sin make. Han var Tiakernas furste (förste, främste)”. Stenen är enligt uppgift flyttad hit år 1875 och skall tidigare ha stått någonstans i Norra Villie gamla bytomt.

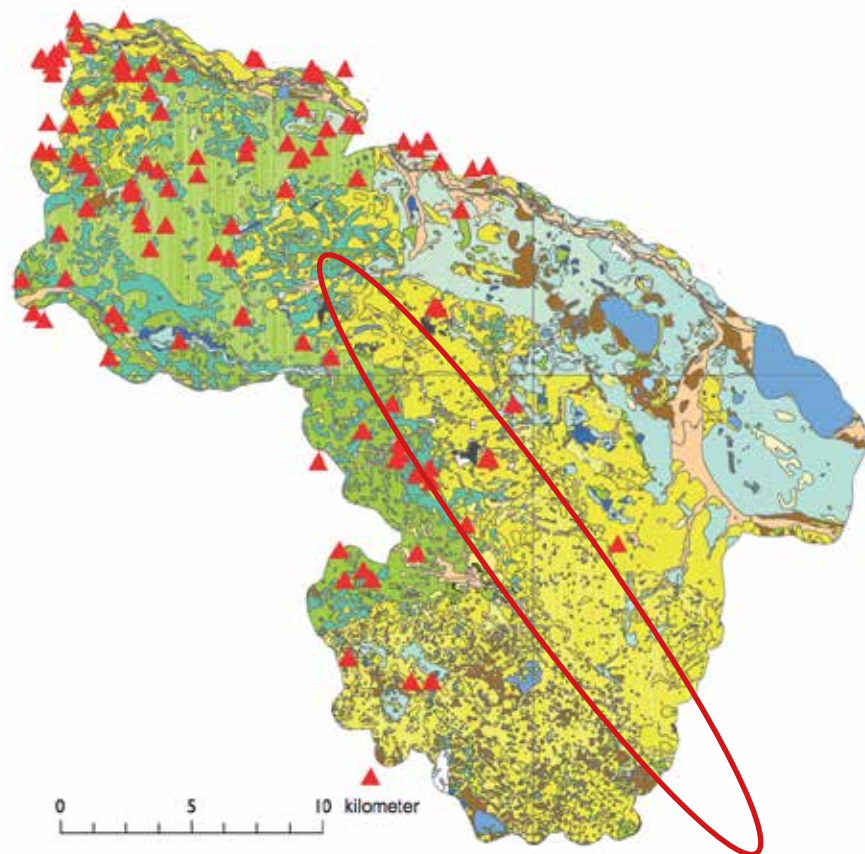
Foto ovan: Runstenen vid Rydsgårds gods. Foto nedan: Stensättningen vid Ugglarp.

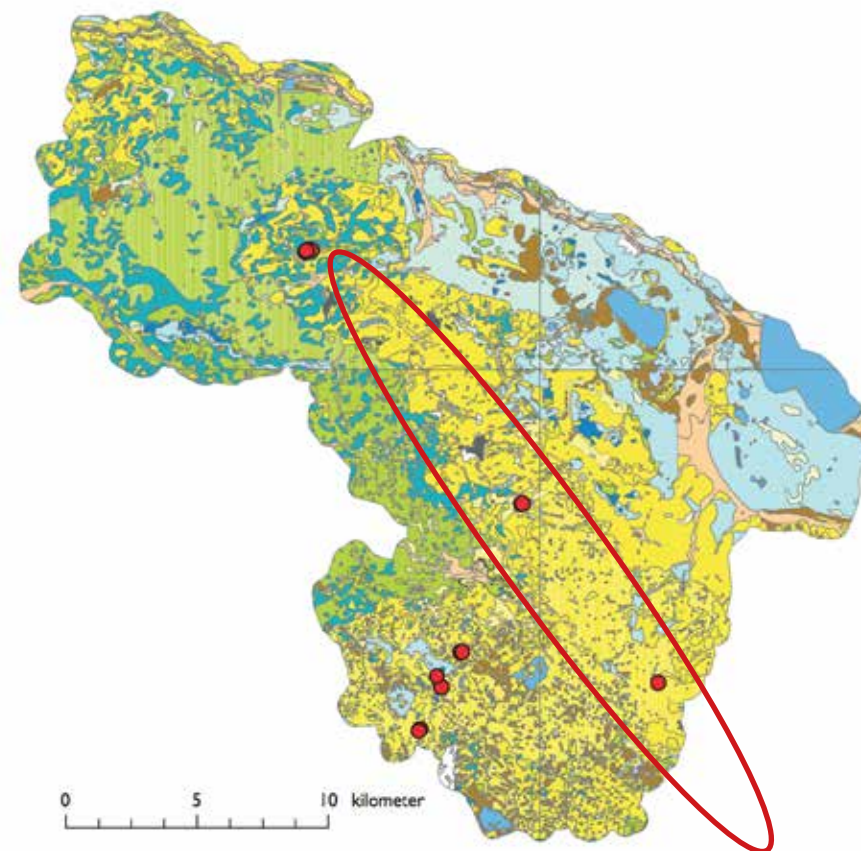
Foto ovan: Jättegraven vid Klinten i Lunds kommun. Foto nedan: Hålvägar väster om Knivsåsens naturreservat.

Högar i Lunds kommun

Stensättningar i Lunds kommun

Karta 14 och 15. Från Mattias Karlsson & Björn Magnusson Staafs rapport "Det förhistoriska landskapet. Underlag för kulturmiljöprogram i Lunds kommun 2008. Karta 14 visar högar i Lunds kommun och karta 15 visar stensättningar i Lunds kommun.

Lokala fördjupningar

Det förhistoriska landskapet i Lunds kommun

Ingen av de berörda kommunerna har ett antaget kulturmiljöprogram som omfattar hela kommunen. Lunds kommun har en början till sammanställning genom Mattias Karlsson & Björn Magnusson Staaf vid Kulturen i Lunds rapport "Det förhistoriska landskapet - Underlag för kulturmiljöprogram i Lunds kommun" vilken presenterades 2008. Här presenteras bland annat viktiga synliga gravar i landskapet. På kartorna 14 och 15 redovisas högar och stensättningar i Lunds kommun med projektområdet Romeleåsen schematiskt inlagt. Dessa gravanläggningar finns redovisade i karta 13 "Viktiga synliga fornlämningar i landskapet".

Dessutom har flera kulturhistoriska utredningar gjorts i samband med exploateringsprojekt i området. Dessa bidrar till en mer nyanserad bild av vilka kärnområdena för kulturmiljövärdena är på Romeleåsen men mycket återstår för att få en bra samlad bild av kärnområdena.

Järnväg över Romeleåsen

2013 presenterade Lars Persson vid Malmö museer rapporten "Järnväg över Romeleåsen-Fördjupad landskapshistorisk studie av landskapet mellan Dalby och Veberöd" som ett uppdrag i samband med utredning av järnvägsförbindelse på sträckan. Studien visar en detaljerad bild över kulturhistoriska bevarandevärden som återges i figur 1.

Dalbytäktens utvidgning

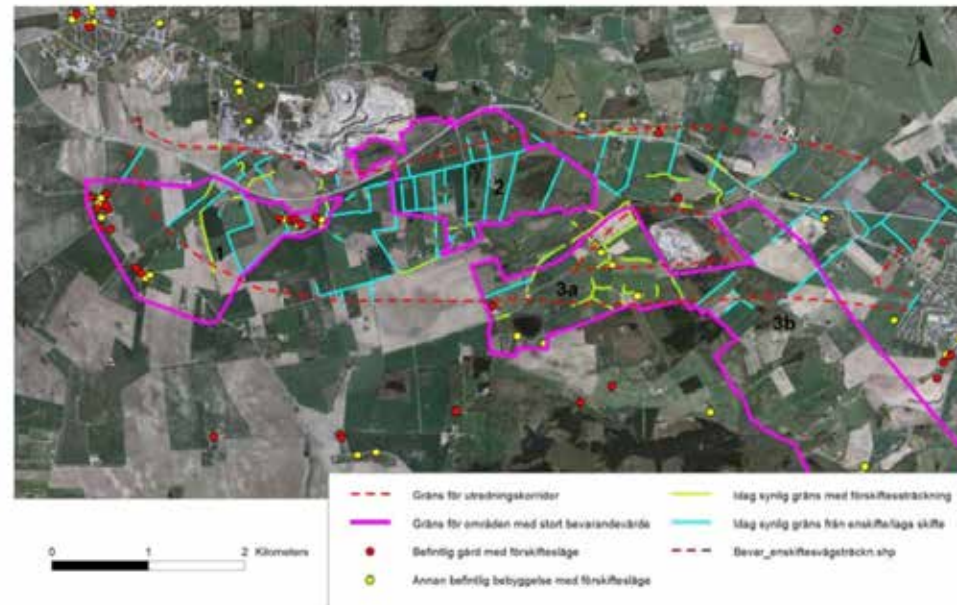
År 2003 presenterade Riksantikvarieämbetet genom UV Syd en arkeologiska utredning "Gravrösen och odlingslämningar i Dalby Skåne" i samband med utvidgning av bergtäkten på Önnestöv 38:3 med flera fastigheter. Utredningen är gjord av Anna Lagergren-Olsson och beskriver området närmast Dalbytäkten.

Gång och cykelväg läng väg 740

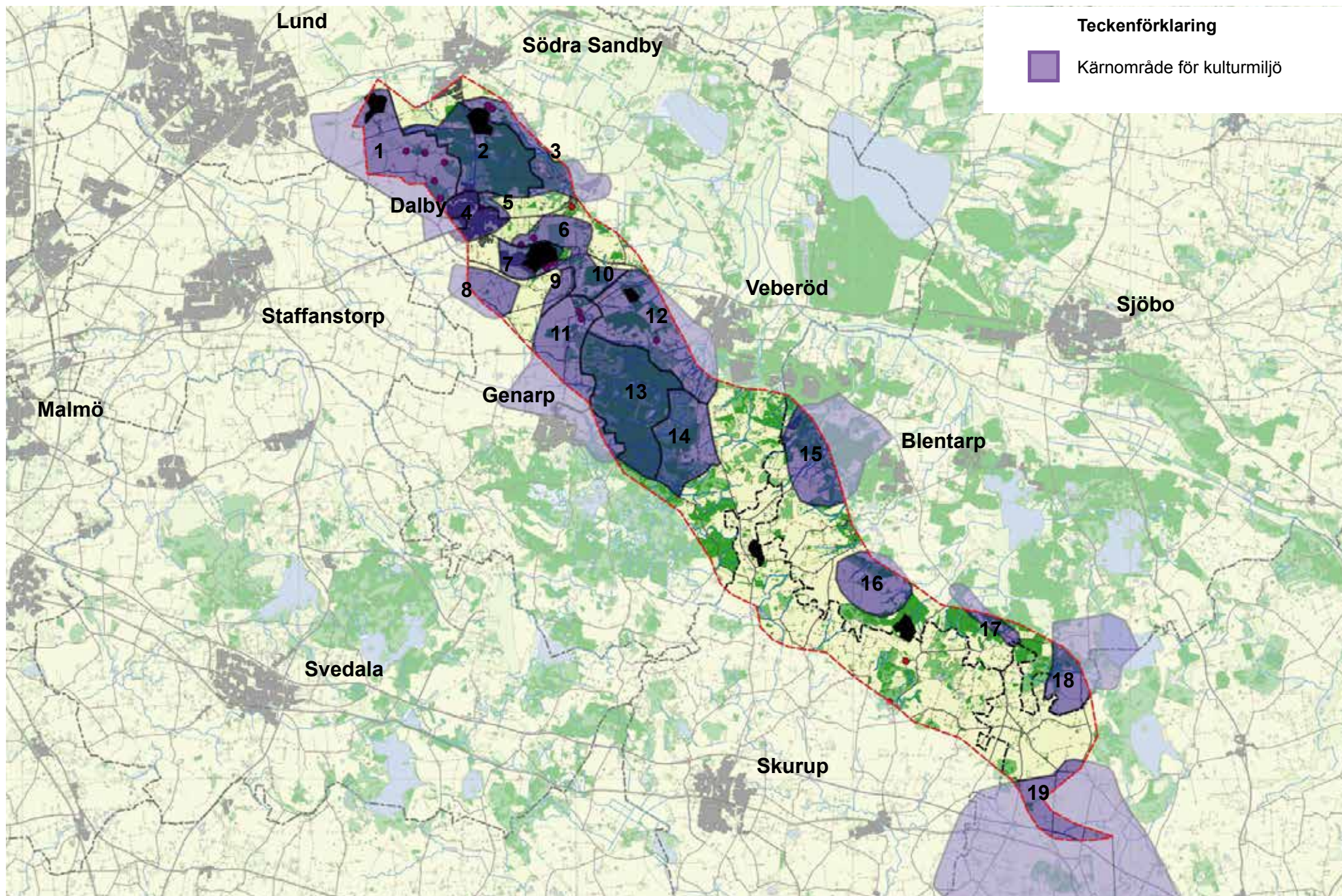
I samband med utbyggnaden av gång- och cykelväg längs väg 740 mellan Veberöd och Hemmestorp gjorde statens historiska museer genom Arkeologerna en utredningen och rapport 2017. Utredningen visar kulturhistoriska värden på Romeleåsens sluttning söder om väg 740.

Foto ovan: Höjdrygg i Högabjers naturreservat med flera gravanläggningar från järnåldern.

Figur 1. Områden med stort kulturhistoriskt bevarandevärde som berör utredningskorridoren. Källa: Järnväg över Romeleåsen, Lars Persson, Malmö museer.

Karta 16. Kärnområden för kulturmiljön på Romeleåsen. Sammanställning av Per Blomberg 2018.

Samlad bedömning av kulturmiljövårdens värdekärnor

Inledning

Sammanställningen består främst av riksintresset (grå rutor), Länsstyrelsens regionala kulturmiljöprogram (rosa rutor), de övriga underlag för värdering som finns samt synliga fornlämningar. Den samlade bilden av fornlämningsmaterialet inom projektområdet bygger på ett mycket ojämnt kunskapsunderlag. Kunskapen om fornlämningsbilden inom de mellersta och södra delarna av Romeleåsen kan inte mäta sig med de mera välundersökta norra delarna. Inom de mellersta och södra delarna kan man i stor utsträckning tala om ett okänt land i detta sammanhang. Fördjupade inventeringar och utredningar behöver göras inom hela området.

1 Dalby - Hardeberga

Området speglar en utveckling av kulturlandskapet från förhistorisk tid över medeltid till nutid. Av betydelse är fornlämningarna, stenbrotten, den öppna jordbruksmarken, fäladsmarken, den glest liggande bebyggelsen samt alléerna och trädraderna. Dalby hage har förutom sitt intresse ur naturmiljösynpunkt även ett markhistoriskt intresse. Hardeberga by bevarar delvis en äldre bybild med kyrka, prästgård och skola liggande i nära anslutning till varandra. Skifteslandskapet i Sjöstorp och storgodsdriften vid Arendala visar 1800-talets odlingslandskap. Dalby bevarar karaktären av äldre tids centrallort. Ett speciellt intresse är knutet till kungsgården och Heligkorskyrkan, vilken är den äldsta bevarade stenkyrkan i Norden. Av betydelse för miljön är dessutom det äldre byggnadsbeståndet, bebyggelsestrukturen och kvarnen. Området kring järnvägsstationen visar exempel på stationssamhällen med tegelarkitekturen och industrierna. (RI)

Dalby domineras i väster av Heligkorskyrkan, som grundades av Sven Estridsen på 1060-talet. Kyrkan har senare om- och tillbyggt men sammanhängande murverk från 1000-talet finns fortfarande i långhuset. Arkeologiska utgrävningar har klargjort att kyrkan uppfördes i anslutning till en kungsgård, som var belägen väster om kyrkobyggnaden. Komplexet kyrka-kungsgård påvisar Dalbys betydelse i 1000-talets kyrkliga och världsliga

politik. Fram till 1066 fungerade Dalby även som biskopssäte. Under början av 1100-talet ingick de kvarvarande prästerna i Dalby i klostergemenskap under Augustinerorden. Den byggnad norr om kyrkan, som efter reformationen benämnts kungsgård, är till sina äldsta delar uppförd under 1300-talet och ingick i klosteranläggningen. Till gården hör boningshus, bryggghus, magasin och andra ekonomibyggnader.

Dalby söderskog, avsatt som nationalpark under tidigt 1900-tal, och Dalby norreskog utgör två väl avgränsade lövskogar. Tillsammans med den där emellan liggande öppna betade marken bildar de Dalby hage, vilken förr nyttjades som betesmark för en omfattande hästuppfödning, som omtalas i medeltida källor. I Dalby söderskogs östra del finns en vällanläggning.

Norr om Dalby hage framträder Billebjär, som omges av enbevuxen fäladsmark. Området brukades under förhistorisk tid, vilket framgår av gravfält och stensättningar vid Billebjär. Karaktären som centralbygd belyses av att det gamla skånska landstinget hölls vid Arendala. Strax intill passerar det gamla färdstråket mellan Lund och Dalby. Dess läge i terrängen är karaktäristiskt då höjdryggen erbjöd ett väldränerat underlag och samtidigt gav ett gott skydd med möjlighet att övervaka omlandet. Utmed väggkanten finns även upplagda stenmurar.

En koncentrerad bebyggelse finns dessutom i Sjöstorp med några gårdar samlade kring bygatan. De är tre- eller fyrlängade och uppförda i traditionellt byggnadsskick. Området karakteriseras för övrigt av glest liggande utflyttningsgårdar, var byggnadsbestånd till sina äldre delar stammar från 1800-talets mitt och senare hälft. Några längor är traditionellt uppförda med puts- eller tegelfasader försedda med listverk och omfattningar. Till de största gårdarna räknas Arendala, vars karaktär av storgård bland annat markeras av de till gården ledande alléerna samt de stora brukningsenheterna.

I Hardeberga by, strax norr om höjdryggens högsta punkt, ligger kyrka, prästgård och skola i nära anslutning till varandra. Sockenkyrkan är av romanskt ursprung och har senare förlängts och försetts med västtorn. Prästgården i rött tegel byggdes omkring 1850 medan de två skolhusen, även de i tegel, är av något yngre datum. Byn består till övervägande del av gate-

hus, vilka i modern tid kompletterats med villabebyggelse. En enstaka gård kvarligger på gammal gårdsplats. I norra delen av området finns medeltida stenbrott som senare utökats.

I området finns även flera synliga forntida gravar i Billebjär och Dalby Norreskog samt hästhagevallen i Dalby Söderskog.

2 Skrylle

Skryllegården från 1952 uppfördes av Friluftsrådet som ett komplement till strövområdet på Frostavallen. Gården kom snart att kompletteras med spår för löpning, vandring och orientering med kontroller och senare med elljusspår och omklädningsrum. Gården ersattes och flyttades 1972 för att ge plats åt en större och modernare anläggning, uppförd av Tetra Pak. I de två nyuppförda byggnaderna rymdes servering, dusch, bastu, motionslokal, kiosk och kontor. Flera om- och tillbyggnader genomfördes under 1980- och 1990-talet, bland annat med Skrylle Naturum för utställning och information.

Motiv för bevarande

Skrylleområdet är ett viktigt fritids- och rekreationsområde och omfattar ett omväxlande landskap med skogs-, betes- och fäladsmarker.

3 Torna Hällestad - Måryd

Vid Torna Hällestad finns ett system med rullstensåsar, vilket ger ett kuperat landskap. Den äldre bebyggelsen i Hällestad är samlad utmed den slingrande bygatan. Gatehusen, varav de äldre med putsfasad, dominerar bybilden. Den högt belägna kyrkan anlades under tidig medeltid. I dess östra yttermur är inmurat tre runstenar från vikingatid. På central plats i byn i närheten av kyrkan finns den gamla byastenen, Stämmestenen, bevarad. I samband med att järnvägen tillkom på 1910-talet bebyggdes området vid stationen nordväst om den gamla bykärnan. I norra delen finns ett mejeri bevarat. I Torna Hällestad finns också två skolor från mitten av 1800-talet respektive tiden kring 1900.

Motiv för bevarande

Torna Hällestad belyser den skånska bymiljön sådan den kom att gestaltas efter skiftet under 1800-talets förra hälft. Det äldre slingrande gatumönstret,

byggnadernas placering i nära anslutning till gaturummet samt kyrkan, med dess dominerande läge utgör viktiga komponenter i bymiljön.

4 Dalby stationssamhälle

Den äldsta bebyggelsen i Dalby är koncentrerad till området öster och nordost om kyrkan. Vid Dalby gamla centralpunkt, torget, finns byggnader av mer offentlig karaktär såsom skolor och tingshuset, vars nuvarande ljusputsade byggnad härrör från 1900-talets första decennium samt gästgivaregårdens röda tegelbyggnad. Några enstaka gårdar kvarligger på gammal tomt och utgör exempel på äldre gårdslängor i traditionellt byggnadsskick. Flera av gatorna kantas av äldre bostads- och gatehus. Merparten uppfördes i tegel och ibland putsades. I området ner mot stationen, i samhällets södra del har det växt upp en för sekelskiftet kännetecknande bebyggelse i rött tegel. Här finns ett vårdhem i samma stil. Stationen uppfördes i två våningar och tegel, liksom alla de större stationerna utmed Malmö-Simrishamnsbanan. I området växte även upp mejeri, godsmagasin, silo och andra industribyggnader. Vid utfartsvägen mot Lund ligger prästgården i 1920-talsklassicistisk stil. Nordost om den gamla bykärnan reser sig en holländarekvarn från 1800-talets senare del.

5 Rökepipan

Ett fäladsområde direkt nordöst om Dalby tätort med lång beteskontinuitet. Här finns många äldre stengården som markerar ägo gränser samt en trolig hög i sydvästra delen. Området ligger inom det regionala kulturmiljöprogrammets avgränsning.

6 Knivsåsen

Ett fäladsområde med lång beteskontinuitet och många äldre stengården som markerar ägo gränser. I området finns två större gravfält från järnåldern samt flera halvåsar. Området ligger inom riksintressets avgränsning.

7 Dalby stenbrott

Dalby gamla stenbrott ligger vid Knivsåsen någon kilometer sydost om Dalby samhälle. Brytningen av gnejs började 1893 för makadam till järnvägsbyg-ganden i området. I det nuvarande stenbrottet närmare Dalby bryter Sydsten idag krossprodukter till byggnationer av olika slag och för användning inom

lantbruk och hästhållning.

8 Bonderup-Lunnarp

Området är beläget på en höjdsträckning i den öppna odlingsbygden söder om Dalby. Området brukades redan under förhistorisk tid, vilket röset benämnt Alnarör i områdets nordöstra del visar, liksom de nu försvunna Kvinnhögarna.

Bonderups bebyggelse med prästgård, gårdar och gatehus ligger samlade utmed södra delen av bygatan. Sockenkyrkan, uppförd i gråsten, är till sitt ursprung en 1100-tals byggnad som utvidgades under medeltid. Tornet byggdes på 1870-talet men fick sitt nuvarande utseende på 1910-talet. Prästgården, en vitputsad länga från 1878, ligger traditionellt placerad i anslutning till kyrkan. Två av byns gårdar är kringbyggda och bevarar en äldre karaktär. Byn sluts i nordväst av skolan från 1880-talet och en gymnastiksal från 1923, båda i rött tegel. På höjden norr om bykärnan reser sig Bonderups kvarn från 1856 och Möllaregården intill.

Lunnarp, mellan Bonderup och Dalby, har en väl sammanhållen bykärna med sju gårdar och gatehus grupperade utmed båda sidor av bygatan. Den tre- eller fyrlängade gårdsformen är vanligast förekommande. Längorna är i regel byggda i rött tegel eller trä, men även korsvirke förekommer. Merparten av byggnadsbeståndet representerar 1800-talets senare hälft.

9 Björnstorps stationssamhälle

Området präglas av järnvägens tillkomst i slutet av 1800-talet. Stationssamhället har ett tidstypisk byggnadsbestånd.

10 Önnestads fälad - Högebjär

Fäladsområde med lång beteskontinuitet och många äldre stengården. I området finns flera gravar från järnåldern. Området ingår i det regionala kulturmiljöprogrammet.

11 Genarp - Björnstorp - Ugglarp

Godslandskap och medeltida kyrkby vid Romeleåsens västra sluttning i övergången mot Lundaslätten. Björnstorps slott från 1700-talet med kringliggande ekonomibyggnader, park och alléer. Ugglarps gård från 1700-talet med ekonomibyggnader samt en av landets större stensättningar och områdets viktigaste

fornlämning. Området ingår i både riksintresset och länets kulturmiljöprogram.

12 Romeleåsens östra sluttning

Genom 1900-talets ändrade markanvändning är denna landskapstyp på väg att försvinna men finns i ett större sammanhängande parti vid Önnelöv och den så kallade Risen mellan Härkeberga och Genarp. Ett välbevarat parti av äldre kulturlandskap finns även vid Dörröds fälad och Knivsås med smärre rester av terrasserade åkrar, hedmarker och spår av halvågar.

13 Romeleåsens skogslandskap

Området ingår i länets kulturmiljöprogram och består huvudsakligen av barrskogsplanteringar på tidigare fäladsmarker. I området finns fortfarande inslag av fäladsmarker vid Gödelövs fälad. Ett stort antal stengården vittnar om tidigare markanvändning. I området finns flera minnesstenar som vittnar om besökningen.

14 Dörröd väst

Ett skogslandskap i västra delen med Kullaskogens bokskog som har lång kontinuitet. Här finns också fäladsrester i Dörröds fälad. I öster ett mer varierat odlingslandskap med omväxlande skogsdungar, betesmarker och odlingsmarker. Området ingår i det regionala kulturmiljöprogrammet.

15 Östarp - Rödde - Simontorps säteri

Området utgör ett kulturlandskap med månghundraårig bebyggelsekontinuitet. Romeleåsens östsluttning har en varierande landskapsbild. De odlade och betade partierna avbryts av spridda skogsdungar. Stengårdsgårdar och fäladsmarker ger tillsammans med den äldre bebyggelsen åsslutningen en ålderdomlig prägel. De karga och enebevuxna fäladsmarkerna vid Humlarödshus utgör en rest av den landskapstyp som i äldre tid var dominerande på Romeleåsen då markerna nyttjades för betesdrift.

I Kulturens Östarp bildar den fyrlängade gamlegården från tidigt 1800-tal centralpunkt. Gården förvärvades av Kulturens skapare G Karlin med avsikt att bevara en genuin skånsk bondgårdsmiljö. Den tillhörande trädgården är ett gott exempel på skånsk allmogeträdgård. Genom ytterligare byggnader, som flyttats till platsen eller uppförts enligt traditionellt byggnadsskick, bely-

ses det gamla bondesamhället.

I Stora och Lilla Rödde bildar småställen och torp mindre byar. Den trelängade gårdsformen är vanligast bland de större gårdarna, medan de mindre torpen ofta består av en enda länga. Byggnadsbeståndet härrör i huvudsak från 1800-talet. Korsvirke och putsat tegel är det vanligaste byggnadsskicket. Simontorps säteri omnämns som sätesgård under 1600-talet. Det vitputsade boningshuset i korsvirke uppfördes under 1700-talet.

16 Ågerup

Området är ett av 1700- och 1800-talen präglad herrgårdslandskap. Romeleåsen uppvisar i sin södra del en varierad landskapsbild med åkerfält, beteshagar och skogsdungar. Kring Ågerups herrgård utbreder sig öppna odlingsmarker, präglade av storgodsdriften. Sluttningarna mot öster är skogsklädda. Bebyggelsen är gles inom området.

Ågerup är en mindre herrgårdsanläggning av karolinsk typ vars gårdsmönster bland annat kännetecknas av att de närliggande man- och fägårdarna åtskiljs genom en mur eller stängsel. Mangårdsbyggnadens gulputsade länga från 1600-talet ligger i fonden av den söder ledande uppfarten. I väster sluts gårdsplanen av en flygelbyggnad. Ekonomilängorna är av traditionellt slag med röd brödfodring. Några av gårdens arbetarebostäder är karaktäristiskt belägna nära uppfartsvägen.

17 Hylla - Knickarp

Gångna tiders vägsystem exemplifieras väl av den aktuella vägsträckningen. Naturligt väl-dränerade landskapsavsnitt, som här i övergångstrakten mellan slättbygd och höjdstråk, var av betydelse för dragningen av kommunikationslederna.

Väg 102 leder genom ett ålderdomligt kulturlandskap. Mellan Hylla och Knickarp i gränstrakten mellan Romeleåsens sluttning och Sövdesjöns slättbygd har vägen bibehållit sin ursprungliga sträckning, väl anpassad efter de topografiska förhållandena och på så vis representativ för forna tiders vägsystem. Milstenarna av 1700-talstyp utmed vägkanten, visar på vägens forna status då den ingick i skjutstrafiken mellan Ystad och Lund.

18 Bellinga

Området är representativt för 1800-talets slottsmiljöer med tillhörande landskap. Av betydelse för miljön är det rika beståndet av ädellövskog samt den fria utsikten över sjön. Omgivet av bokskog ligger Bellinga på en höjd vid Ellestadssjöns sydvästra sida. Slottsbyggnaden uppfördes under 1860-talet som ersättning för en tidigare arrendegård under Sövdeborg, Bellingaröd. Den är byggd efter den engelske arkitekten Edw M Barrys ritningar, vilka omarbetats av dansken H Sibbern. Slottets gula putsade fasad präglas av stram italiensk-påverkad renässans. I slottsbyggnadens närmiljö ingår stall och bostadshus, byggda i rött tegel under senare delen av 1800-talet. Från slottsbyggnaden och parken har man fri utsikt över Ellestadssjön, något som varit avgörande vid slottets placering.

19 Skårby-Marsvinsholm-Bergsjöholm

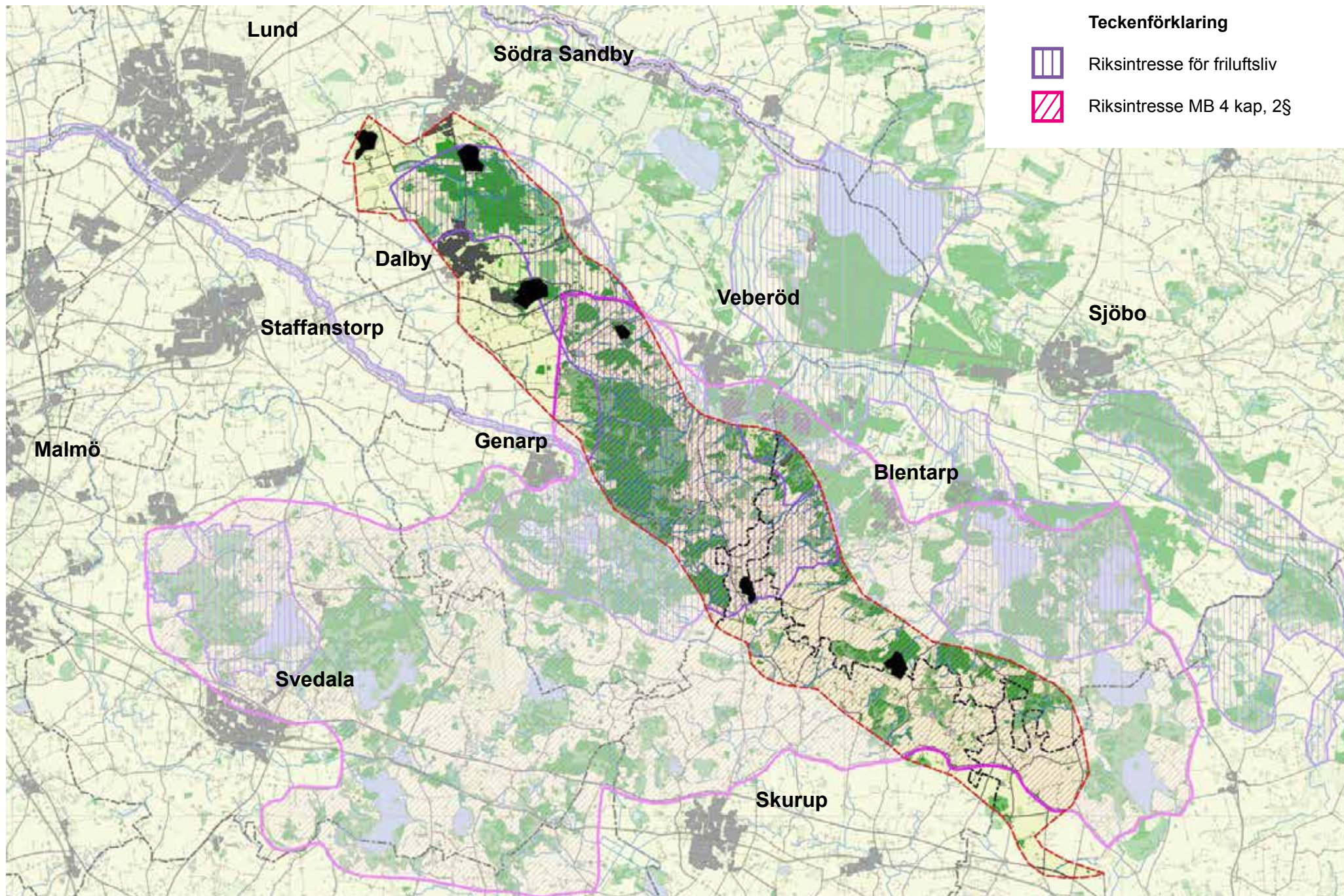
Skårby kyrkby är belägen nordväst om Ystad i ett öppet och mjukt kuperat åkerbrukslandskap. I de sankare partierna finns betesmarker. Att trakten har varit bebodd redan under förhistorisk tid vittnar den resta stenen i områdets södra del liksom runstenen vid Skårby kyrka. Byn ger ett samlat intryck med den äldre bebyggelsen koncentrerad till området närmast kyrkan. Liksom i Bjäresjö uppfördes kyrkan på 1100-talet och är karaktäristiskt belägen på en höjd. Den vitputsade kyrkan försågs under slutet av medeltiden med strävpelare i väster och vapenhus på södra långhussidan. Den medeltida prägeln är trots en under 1700-talet företagen utvidgning väl bibehållen. Till den traditionella bymiljön hör det gamla skolhuset, en putsad länga. I byns norra del ligger villor av 1900-tals typ.

Förslag till fortsatt arbete

Avgränsning och beskrivning av kulturmiljöns värdekärnor på Romeleåsen behöver utvecklas och fördjupas för att ge bättre förutsättningar för avvägningar vid tillståndsprövningar vid exploateringar. När det gäller det gröna kulturarvet faller detta ibland mellan stolarna för naturvården och kulturmiljövården eller anses bevakas av naturvården. Fokus har under lång tid varit på fornlämningar och bebyggelse medan det agrara landskapet fått mindre uppmärksamhet. De unika fåladsmarkerna på Romeleåsen är inte konsekvent behandlade i riksintresseavgränsningar eller regionala värderingar och behöver ses över.

Foto: Dalby/Knivåsens nedlagda stenbrott i Lunds kommun.

Karta 17. Riksdagsintresse för friluftsliv och enligt 4 kapitlet i Miljöbalken. Källa naturvårdsverket.2018.

Rekreativa värden

Riksintresse för friluftsliv

För att ett område ska vara av riksintresse för friluftslivet ska det ha stora friluftslivsvärden sett i ett nationellt perspektiv på grund av särskilda natur- och kulturkvaliteter, variationer i landskapet och god tillgänglighet för allmänheten. Naturvårdens och friluftslivets områden av riksintresse sammanfaller ofta.

Med friluftsliv avses i detta sammanhang vistelse utomhus i natur- eller kultur- landskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling. Områden av riksintresse för friluftslivet har så stora värden på grund av natur och kulturkvaliteter att de är eller kan bli attraktiva för besökare från hela eller en stor del av landet eller utlandet. När det gäller områden som är av riksintresse för friluftslivet spelar förutsättningarna för naturupplevelser och friluftsverksamhet samt tillgänglighet för allmänheten stor roll. Värderingen hänger samman med hur stort och ostört ett område är och om natur- och kulturföreteelserna är särskilt attraktiva för en nationell publik, till exempel genom att området har tilltalande utsiktspunkter och utflyktsmål.

Att det finns för landet särskilt goda förutsättningar för t.ex. bad, båtliv, vandring, fritidsfiske eller vintersport kan innebära att området är av riksintresse. Till väsentliga naturkvaliteter för friluftslivet hör bl.a. variationen i landskapet. Möjligheterna till naturupplevelser och friluftsverksamheter av olika slag är vanligen större ju mer omväxlande miljön är. Områdenas värde förhöjs vanligen av kombinationer av naturtyper, intresseaspekter och urvalskriterier. Ett områdes visuella helhetsvärden, dess landskapbild, ger förutsättningar för natur- och kulturupplevelser. Områdenas tillgänglighet och åtkomlighet för en bred allmänhet beror bl.a. av kommunikationer till området, övernattningsmöjligheter samt olika anläggningar och anordningar i övrigt.

Riksintresse enligt 4 kap MB

Riksdagen har i 4 kap. MB angivit ett antal områden i landet som är av riksintresse i sin helhet med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns där och deras förutsättningar för rekreation och friluftsliv. Det gäller ett stort antal områden längs Sveriges kuster, i skärgårdarna, de stora sjöarna, Öland och Gotland, värdefulla åslandskap, älvdalar, skogsområden och områden i fjäll-

världen, liksom de s.k. nationalälvarna och älvsträckor i flera andra älvar. Till denna typ av riksintresseområden hör också nationalstadsparken i Stockholm och Natura 2000-områdena.

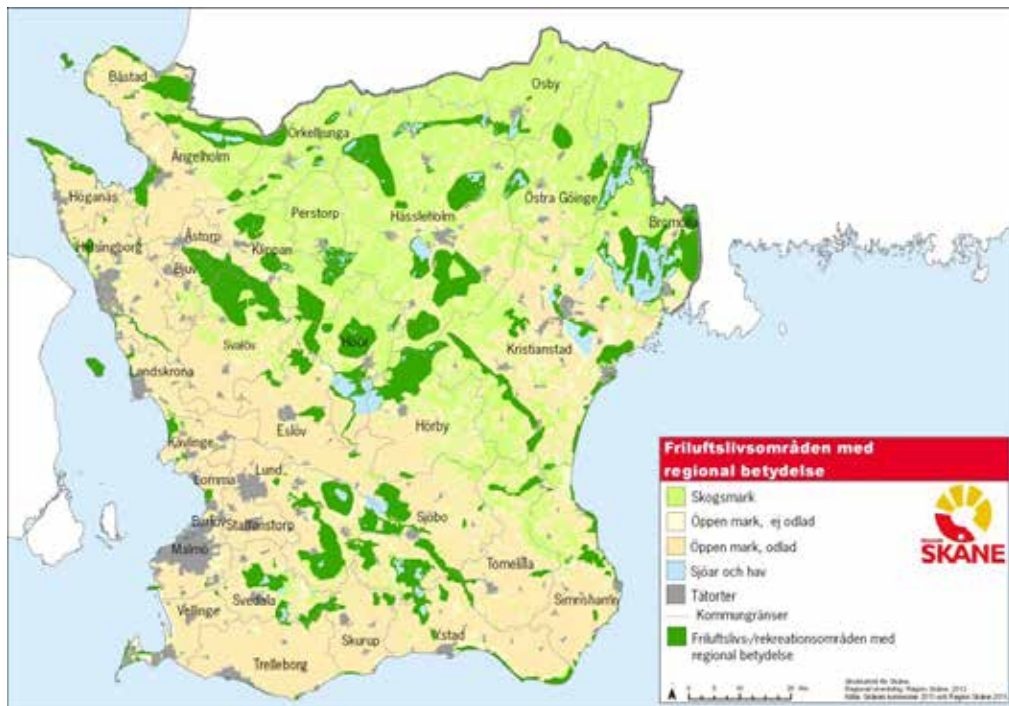
För dessa geografiskt beskrivna områden anger MB:s fjärde kapitel vad som särskilt ska beaktas när exploateringsföretag eller andra ingrepp ska bedömas. Där anges vilka förutsättningar som gäller för att bebyggelse ska få komma till stånd, vilka ingrepp eller anläggningar som inte tillåts etc.

Nuvarande bergtäkter och riksintressena

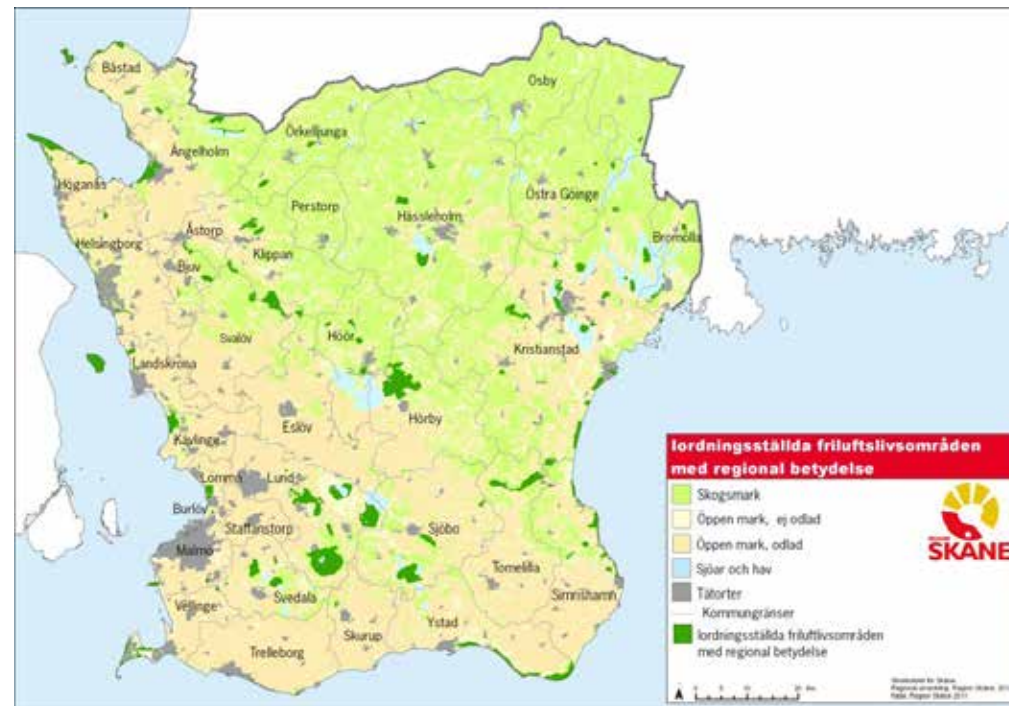
Fem av de sex bergtäkterna ligger inom eller i anslutning till de båda riksintressena för friluftsliv och rekreation. Det är bara Hardebergatäkten som inte berör riksintressena.

Foto nedan: Skrylle naturum i Lunds kommun.

Karta 18. Områden av regional betydelse för friluftslivet i Skåne. Foto nedan: Märyds naturreservat.

Karta 19. Iordningsställda strövområden av regional betydelse för friluftslivet i Skåne. Foto nedan: Knivsåsens naturreservat.

Regionala bedömningar

Det finns i dagsläget inte något regionalt ställningstagande till vilka regionala kärnområden för friluftslivet som finns i Skåne. Det närmaste som tagits fram är Region Skånes och kommunernas sammanställning ”Grönstruktur i Skåne” 2012.

Grönstruktur i Skåne

Redan 2003 tog Region Skåne i samverkan med skånes kommuner fram ”Strategier för en grön struktur i Skåne” som visade på främst ekologiska, rekreativa och kulturhistoriska värden i grönstrukturen. Materialet byggde till stor del på kommunernas översiktsplaner och skulle vara ett stöd för den fysiska planeringen. Strategin omarbetades och presenterades 2012 i ”Grönstruktur i Skåne - strategier för en utvecklad grön struktur” inom arbetet med strukturbild Skåne. I rapporten redovisas områden av regional betydelse för friluftslivet i Skåne samt iordningställda strövområden av regional betydelse för friluftslivet i Skåne (Se karta 18 och 19).

Skåneleden

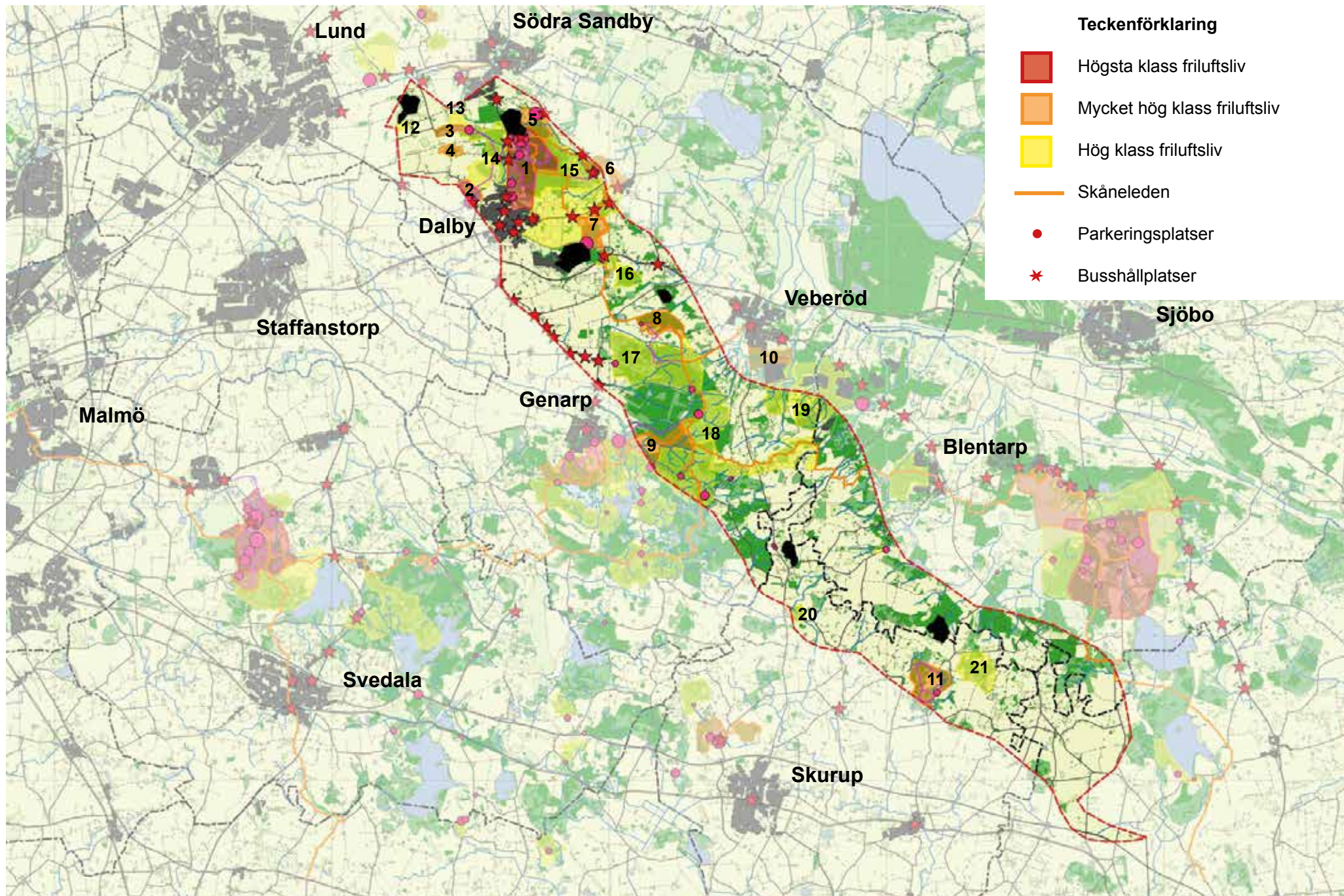
Skåneleden påbörjades redan på 1970-talet och har sedan byggts ut succesivt och sträcker sig idag i ett nätverk som berör nästan alla kommuner i Skåne. Skåneleden samordnas av Stiftelsen för fritidsområden i Skåne men sköts normalt av respektive kommun. Leden är ett viktigt regionalt stråk för friluftslivet och de många rast- och övernattningsplatserna viktiga målpunkter. Skåneleden binder samman de norra delarna av Romeleåsen.

Strövstigar och andra anläggningar

Staten genom Länsstyrelsen, Region Skåne, Stiftelsen för fritidsområden, kommunerna och flera föreningar har investerat stora summor i olika former av anläggningar för att underlätta för friluftslivet. På Romeleåsen finns ett 20-tal parkeringsplatser för totalt ca 500 bilar, iordningställda strövstigar, rastplatser, informationsskyltar, badplatser och andra anläggningar. Merparten av dessa anläggningar finns i den norra delen kring Skryllegården och naturreservaten runt om Skrylle naturreservat.

Foto till höger: Häckeberga Allmänning i Lunds kommun.

Karta 20. Klassning av områden med stor betydelse för friluftslivet på Romeleåsen samt parkeringsplatser och bussanslutningar. Sammanställd av RÅSK och Per Blomberg 2018.

Övriga bedömningar

RÅSK

Under 2016 tog Romeleås- och sjölandskapskommittén fram en kunskaps-sammanställning som beskriver natur- och kulturmiljövärdena som förutsättning för friluftsliv och rekreation i riksintresset enligt MB 4 kapitlet 2§. I denna sammanställning gjordes en bedömning av olika områdets betydelse för friluftslivet utifrån hur frekvent de används idag. Tillgängligheten i form av parkeringsplatser är avgörande för hur många som besöker området men även annan service i form av information, rastplatser, markerade strövstigar, kafé och väderskydd. Sammanställningen har kompletterats med norra delen av Romeleåsen för att få en mer komplett bild av förutsättningarna för friluftslivet.

Angöringar är viktiga för friluftslivet och på kartan finns markerat de huvudsakliga parkeringsmöjligheterna på Romeleåsen. Skrylle, Dalbyområdet och Håckeberga framträder som områden med hög tillgänglighet för bilburna.

Med buss är det svårare att nå Romeleåsen och några hållplatser är viktigare än andra, bland annat Dalby, Skryllegården, Knivåsen och Genarp.

Skåneleden är en viktig del av friluftslivet i området och knyter samman viktiga målpunkter med kollektivtrafik. I området finns dessutom två slingor på Skåneleden som ger möjlighet till en lång dagsvandring, dels vid Skrylle och dels i Håckeberga.

Områden av mycket stor regional betydelse för friluftslivet (röd)

Dessa områden har en mycket väl utbyggd service för friluftslivet med gott om parkeringsplatser, strövstigar, information och servering av mat.

Det viktigaste området för friluftslivet är delar av Skrylle naturreservat (1) med över 500 000 besökare årligen. Skryllegården är centrum för besökarna och här finns gym, restaurang och kafé, naturum, föreningslokaler, motionsspår, strövstigar och omfattande information. Det mest använda området finns öster om vägen mellan Södra Sandby och Dalby och sträcker sig ner till Dalby.

Områden av stor regional betydelse för friluftslivet (orange)

Dessa områden har god närbarhet med bil och tillgänglighet genom strövstigar och information. Många av områdena är naturreservat som förvaltas av kommunen eller länsstyrelsen.

2 Dalby Söderskog

3 Rögle dammar

4 Billebjer

5 Måryd

6 Prästaskogen - Grytskog

7 Knivsåsen - Dalby fålad

8 Väderkullen - Romeleklint

9 Håckeberga Allmänning - Dörröds fålad

10 Idala - Körsbärsdalen

11 Rydsgård

Områden av regional eller stor lokal betydelse för friluftslivet (gul)

Dessa områden har mer begränsad närbarhet med få parkeringsplatser men utgör attraktiva naturområden eller ligger nära tätorter eller sommarstugeområden och är därmed välbesökta.

12 Hardeberga

13 Rögletippen

14 Västra Skrylle

15 Östra Skrylle

16 Önnelövs fålad

17 Björnstorp

18 Kullaskogen - Håckeberga

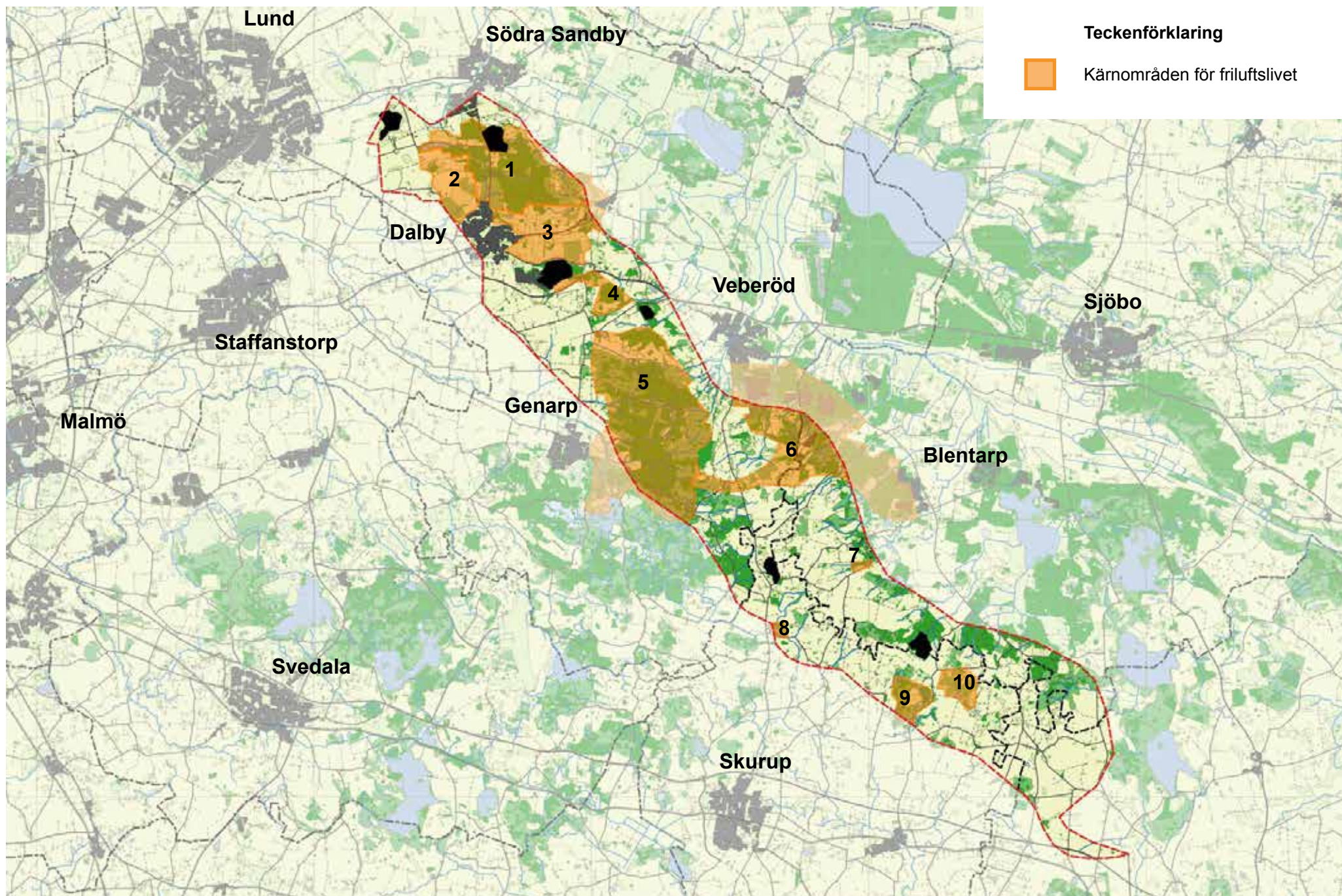
19 Humlaröds fålad - Kvarnbrodda

20 Skönabäck

21 Beden

Terrängcykling

Intresset för att cykla i terrängen på Romeleåsen har ökat lavinartat och innebär en hel del konflikter med markägarintressen och med annat friluftsliv. Markägarna har därför tillsammans med kommunen och Länsstyrelsen iordningställt en längre terrängcyklingsled mellan Väderkullen och Genarps idrottsplats som kanaliserar en del av terrängcyklingen.

Karta 21. Kärnområden för friluftslivet på Romeleåsen. Sammanställning gjord av Per Blomberg 2018.

Sammanvägning av rekreativa värden

Inledning

Hela Romeleåsen är av riksintresse för friluftsliv eller för rekreation enligt Miljöbalken 2 kapitlet 4§. Utifrån tillgängligt material bedöms följande områden på Romeleåsen vara rekreativa kärnområden inom riksintresseområdena.

1 Skrylle

Ett av landets viktigaste friluftsområden med över en halv miljon besökare årligen. Här finns sedan 1950-talet en etablerad friluftsgård som succesivt utvecklats med motionsspår, motionsanläggning, restaurang, naturum, strövstigar, rastplatser, föreningslokaler med mera. Större delen av området är naturreservat och området har stor potential att ytterligare utvecklas för att kunna ta emot ett växande antal besökare från storstadsområdet.

2 Hardeberga - Dalby

Nationalparken Dalby söderskog är en av landets mest lättillgängliga nationalparker och utgör dessutom närnaturområde till Dalby tätort. Området gränsar till naturreservatet Dalby Norreskog och visuellt hänger det också samman med naturreservatet Billebjär som alla är populära utflytsmål för hela regionen. Parkeringsplatser, rastplatser, strövstigar, torrdass och informationsskyltar gör området lättillgängligt.

3 Dalby fälad

Området präglas av buskrika betesmarker där tre delområden är avsatta som naturreservat med god tillgänglighet och information. Dalby gamla stenbrott har utvecklats till populär badsjö i Knivåsens naturreservat. Cykelvägen mellan Dalby och Torna Hällestad, ridled i Skrylleområdet samt Skåneleden som passerar genom området på två ställen ökat tillgängligheten i området som dessutom är närströvsområde till Dalby och Torna Hällestad.

4 Högebjär - Önnestövs fälad

Fäladsmarker med varierad topografi som erbjuder stora upplevelsevärden. Tillgängligheten är idag begränsad men här finns stor potential att utveckla strövstigar och angöringsplatser. En parkering finns idag vid väg 11. Närheten till vägen och stenbrottet i Dalby påverkar de rekreativa värdena negativt.

5 Väderkullen - Genarp

Ett stort sammanhängande skogsområde på Romeleåsens mellersta del med

stor betydelse för det regionala friluftslivet i en region med mycket lite tillgänglig allemansrättslig mark. Största upplevelsevärdena har ädellövkogen i Kulaskogen, fäladsmarkerna i Dörröds fälad, Häckeberga allmänning och kring Väderkullen samt de fina utsiktsmöjligheterna kring Väderkullen och Romleklint. En allmän väg genom området med parkeringsplatser, skogsbilvägar, Skåneleden och mountainbikeled gör området lättillgängligt.

6 Idala - Kvarnbrodda

Ett varierad kulturlandskap med omväxlande skogspartier, fäladsmarker och odlingsmark. Romeleåsens golfbana ligger också inom området. Skåneleden passerar och tillsammans med mindre vägar gör området tillgängligt. Den norra delen är närströvsområde till Veberöd, Idala, Humlamaden med flera bebyggelsegrupper.

7 Ramnakullabackarna

Naturreservat på Romeleåsens norra sida med varierad topografi och storslagna utsiktsmöjligheter. Parkering och informationstavla.

8 Skönabäck

Naturvårdsområde med ädellövskog och sjö med höga upplevelsevärden. Begränsad tillgänglighet men med potential för utvecklat friluftsliv.

9 Rydsgård

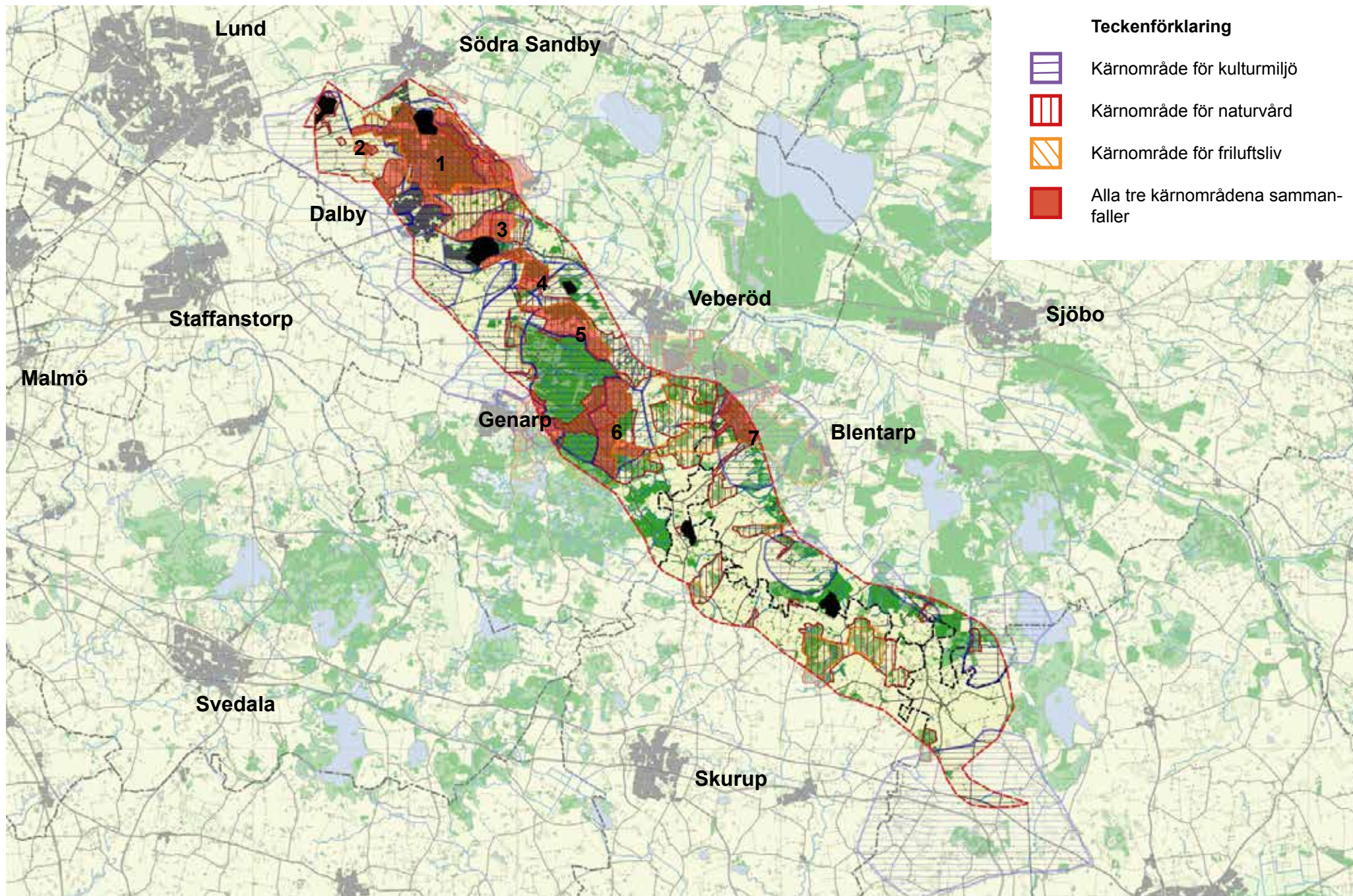
Ett mycket attraktivt skogs- och betesmarksområde med höga upplevelsevärden för friluftslivet. Två strövstigar finns markerade och en mindre parkeringsplats har iordningställts av kommunen och markägaren. De få parkeringsplatserna är begränsande för antalet besökare men här finns stor potential att utveckla förutsättningarna för friluftslivet.

10 Beden

Ett mycket tilltalande hagmarks- och skogslandskap med stora upplevelsevärden för friluftslivet. Idag är tillgängligheten låg genom avsaknad av parkeringsplats och markerade stigar. Området ligger i anslutning till allmän väg.

Förslag till fortsatt arbete

Det behövs en fördjupad studie över friluftslivets kärnområden och även kommunala friluftslivsplaner för att ge en bättre bild över friluftslivets värden. Upplevelsevärden och landskapsestetiska frågor bör ingå i dessa sammanställningar.

Karta 22. Sammanvägning av de tre allmänna intressena naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv på Romeleåsen. Sammanställning gjord av Per Blomberg 2018.

Sammanvägda intressen

Inledning

De rekreativa värdekärnorna är i stor utsträckning beroende av naturvårdens och kulturmiljövårdens värdekärnor för de upplevelsevärden som dessa erbjuder. Friluftslivet är dessutom i stor utsträckning beroende av närhet till och tillgänglighet i dessa värdekärnor vilket begränsar dess värdekärnor. Gränsen mellan natur- och kulturmiljövård är ofta otydlig och de gemensamma värdena i landskapet kallas ibland för det gröna kulturarvet. Människans långa påverkan på landskapet har gett upphov till kulturskapade naturtyper med stor biologiska mångfald. Äng- och hagmarker är ett typiskt exempel på detta där husdjurens långa betespåverkan skapat förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv.

Områden där alla tre riksintressena sammanfaller

Vid en sammanvägning av de tre riksintressena friluftsliv, naturvård och kulturmiljövård framträder ett antal kärnområden där alla tre samverkar. Dessa finns huvudsakligen i den norra delen av Romeleåsen i närheten till storstadsområdet Lund-Malmö med stort tryck från besökande. Det är också här som merparten av de bevarade fåladsmarkerna finns samt flera av de biologiskt rikaste ädellövskogarna. Närheten till universitetsstaden Lund har också gjort att många områden tidigt skyddats i denna del medan områden i den södra delen mer omvandlats under 1900-talets landskapsomvandlingar. Skiftets omvandling av landskapet har varit mer omfattande i den södra delen vilket bland annat beror på markägarförhållanden med statens och de större godsens större inflytande över de norra delarna.

Det framgår tydligt av denna sammanvägning att Skrylletäkten och Dalbytäkten är omgivna av höga allmänna värden medan de övriga fyra inte har samma konfliktsituation vilket får beaktas i framtida tillståndsärenden.

Störningar från bergtäkt

All täktverksamhet medför, oavsett omfattning, en påverkan på intilliggande områden. Det gäller generellt landskapsbild och trafikbelastning men också ofta buller, kastrisk och vibrationer. Vad gäller vibrationerna från sprängningar så är störningsbilden mycket komplicerad. Störningen avtar förvisso med

avståndet, men berget och täckande jordlager, liksom bergets homogenitet har därvid en mycket stor betydelse. Täkternas influensområden är därför betydligt större än enbart den fysiska avgränsningen.

Kommunernas fysiska planering

Kommunerna har stort inflytande över markanvändningen genom planmonopolet enligt Plan och bygglagen. Staten ingriper endast om det gäller riksintressen, mellankommunala frågor och frågor om risk och säkerhet. Lunds kommun har under lång tid försökt främja de allmänna intressena framför bergtäkternas expansionsbehov vilket framgår av översiktsplanerna. I tillståndsärenden har dock kommunen inte fått gehör för sina ställningstaganden utan täktverksamheten har bedömts som en nationell prioritet. De andra tre kommunerna har inte samma tryck från bergtäkter och konflikter med allmänna intressen. Därför saknar Sjöbo-, Skurup och Ystads kommun tydliga riktlinjer för avvägningar mellan allmänna intressen och bergtäkter.

Foto: Granplantering på Björnstorps marker på Romeleåsen.

Kommunala ställningstaganden i översiktlig planering

Lunds kommuns ÖP 2018

Tillgångarna i sydvästra Skåne är små och konflikterna starka och många. Behovet av grusmaterial förväntas fortsatt vara stort till följd av utvecklingen i Öresundsregionen. Naturgrus användningen måste, i enlighet med miljömål, minska till förmån för bergkrossprodukter. Anledningen till detta är också att resterande naturgrus i allmänhet har låg kvalitet och fyndigheterna är små. Bergkrossmaterial finns i större mängder och möjligheten att bryta ut mycket material inom en täkt är betydligt större. Av grusproduktionen i regionen kommer 90 procent från Lunds kommun. All bergkross i regionen kommer från Hardeberga, Skrylle, Dalby och Veberöd. Länsstyrelsen presenterade 1988 en krossbergsinventering av Romeleåsen. Utredningen redovisar i detalj 24 olika områden där berggrunden är av sådan beskaffenhet att brytning med hänsyn till detta kan övervägas. Nitton av dessa områden återfinns inom Lunds kommun. Övervägande delen av de övriga delområdena har andra motstående intressen med sådan styrka att brytning inte torde bli aktuell.

En inventering av grusförekomster presenterades av länsstyrelsen 1989. Av fyndigheterna är idag ett fåtal pågående täkter. Flera grusförekomster har mycket starka motstående intressen och torde, mot bakgrunden av miljömålet att minska användningen av naturgrus, inte bli aktuella att utnyttja. Utöver riks- och naturintressen måste den allmänna landskapsbilden och hänsyn till omgivningen, liksom trafikfrågor spela en stor roll i bedömningen om en grus- eller stentäkt kan accepteras. (Lund ÖP 2018)

I Länsstyrelsens granskningsyttrande 2005-07-11 (dnr 401-14584-05) över fördjupning av översiktsplan för Skrylleområdet samt i efterföljande förtydligande 2005-10-12 (dnr 401-34073-05) har länsstyrelsen i frågan om Skrylletäktens utveckling förklarat att på lång sikt bör riksintressena för naturvård och friluftsliv prioriteras.

Ystads kommuns ÖP från 2005

Här finns inga täkter i dagsläget inom projektområdet och kommunen har inte några intentioner att öppna upp för nya grus- eller stentäkter.

Sjöbo kommuns ÖP från 2009

Kommunen har stentäkt vid Ågerup. I de ställningstaganden som kommunen har i ÖP finns bland annat:

- Hushållning med grus, särskilt naturgrus skall eftersträvas, varvid ersättningsmaterial i möjligaste mån skall nyttjas.
- I kommunens planarbete ska naturresursbalansering tillämpas.
- Kommunen skall se restriktivt på verksamheter som negativt påverkar utpekade stora opåverkade områden.

Som en förklaring till naturresursbalansering anges:

En grundtanke i utvecklingen av det hållbara samhället är att man inte ska ta mer resurser i anspråk än vad man kan ge tillbaka. Detta kan göras genom att:

- helt undvika ingrepp i natur- och kulturmiljöer,
- minimera ingreppens storlek och inverkan
- ingrepp kompenseras med åtgärder i direkt anslutning till exploateringen
- kompensera för ingreppets effekter på annan plats utanför exploateringsområdet.
- Ovanstående principer ska tillämpas inom den kommunala fysiska planeringen.

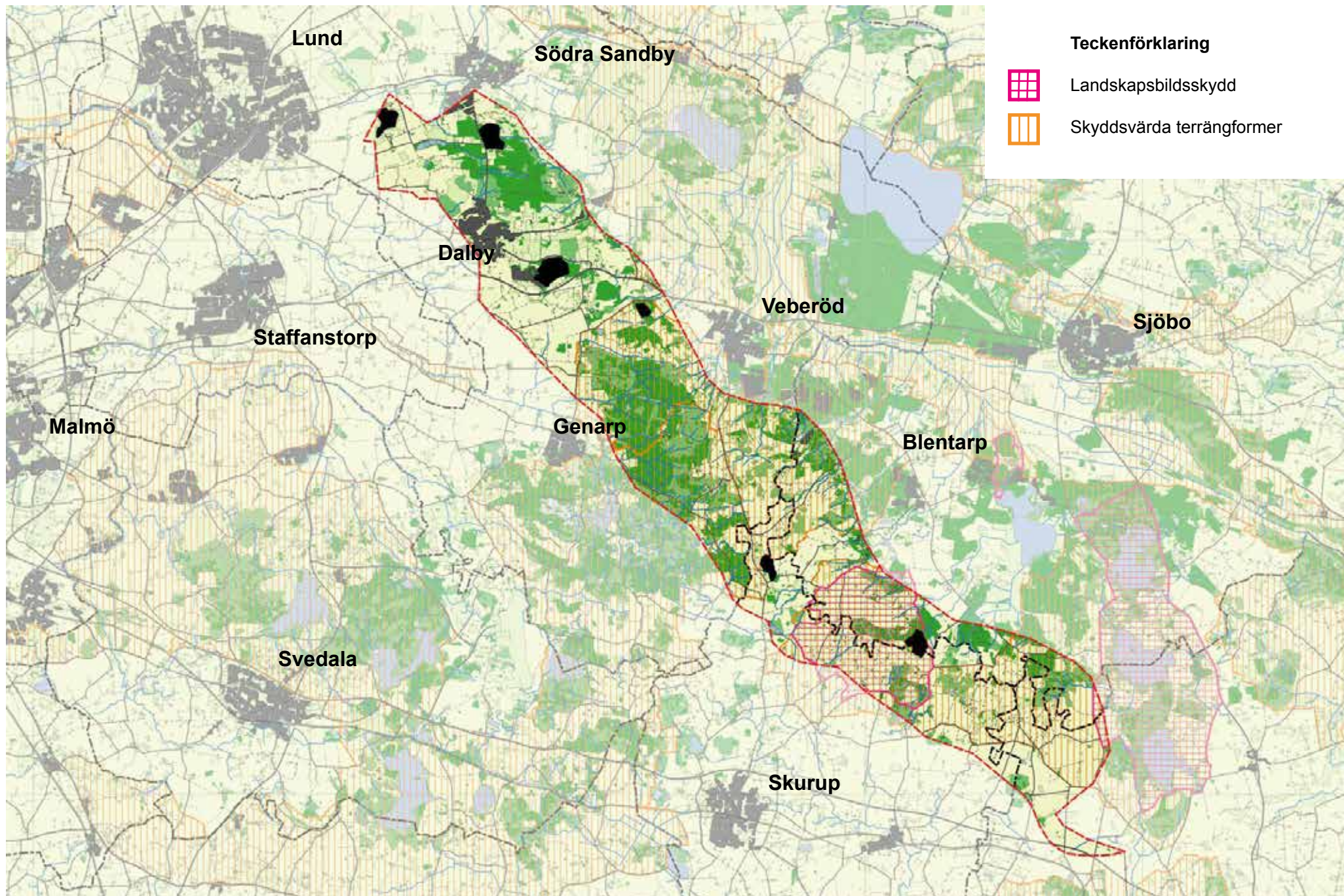
I Vindkraftsplanen från 2010 (PM till ÖP) fastslås att Romeleåsen är olämplig för vindkraftsetablering för sina höga natur- kulturmiljö, rekreativa och landskapsestetiska värden. Dock finns plantillstånd för fem vindkraftverk vid Ågerup söder om riksintresset för kulturmiljö.

Skurups kommuns ÖP från 2009

Bergtäkter finns vid Stenberget och Kullaröd. Alla täkter har ett rekommenderat skyddsavstånd på 500 meter. I övrigt görs inga ställningstagande kring bergtäkternas utveckling och lokalisering.

Foto: Utsikt från Humlamaden mot Vombsänkan.

Karta 23. Landskapsbildsskydd enligt Miljöbalken samt värdefulla terrängformer enligt Länsstyrelsens naturvårdsprogram 1997.

Landskapestetiska värden

Landskapsbilden är svår att värdera på ett objektivt sätt och det saknas idag tydliga riktlinjer för hur de landskapestetiska värdena skall beaktas. I den äldre naturvårdslagen fanns skyddsinstrumentet landskapsbildsskydd och två sådana områden har inrättats i anslutning till Romeleåsen, dels på åsens södra del kring Ågerups gods och dels längst i öster kring sjöarna Snogeholmssjön, Ellestadssjön och Krageholmssjön. Även om skyddsformen inte finns kvar i Miljöbalken så kvarstår de äldre skyddade områdena.

I arbetet med naturvårdsprogrammet i Malmöhus län presenterades begreppet värdefulla terrängformer för att uppmärksamma de geomorfologiska och landskapestetiska värdena. Stora delar av Romeleåsen är markerad men de norra delarna saknas vilket kan verka märkligt då här finns stora landskapestetiska och geomorfologiska värden.

I takt med att intresset för vindkraftsetableringar ökade på 1990-talet och början av 2000-talet har behovet av landskapestetiska värderingar ökat. Ofta används utredningar i form av landskapskaraktärisering för att beskriva känslighet och kvaliteter. Någon samlad bild för Romeleåsens landskapestetiska värden har dock ännu inte tagits fram.

För friluftslivet och övrig rekreation på Romeleåsen är de landskapestetiska värdena av mycket stor vikt. Åsens topografi ger möjlighet till utblickar över slätterna på båda sidor om åsen samt över delar av åslandskapet. Utsiktspunkter blir viktiga målpunkter för friluftslivet och även relativt trivialt natur- och kulturlandskap kan få stora upplevelsevärden för friluftslivet.

Ett mer heltäckande underlag för de landskapestetiska värdena på Romeleåsen är önskvärd för att kunna göra bättre avvägningar mellan olika intressen och för att kunna sammanväga de allmänna intressena vid tillståndsärenden för exploatering.

Förslag till fortsatt arbete

Både för friluftslivet, naturvården och kulturmiljön är de landskapestetiska frågorna viktiga och ett bättre underlag skulle underlätta avvägningar mellan olika anspråk på ett bättre sätt.

Foto ovan: Stenberget. Foto nedan: Utsikt från Kvarnbroddahöjden.

Referenser

Arkeologerna 2017. Gång- och cykelväg längs med väg 740 mellan Veberöd och Hemmestorp. Rapport 2017:134. Arkeologisk utredning steg 1. Statens historiska museer.

Ekstrand, Sofie. Uppdragsarkeologi AB 2014. Södra Ugglarp 1:1. Anläggande av avloppsledning mellan Önnelöv och Veberöd, Bonderups socken, Lunds kommun i Slåne. Arkeologisk utredning.

Gustavsson, Viktor 2009. Konflikter och avvägningar - en studie av skyddet av riksintressanta områden. Examensarbete i miljörett vid juridiska fakulteten.

Kulturen i Lund 2008. Mattias Karlsson & Björn Magnusson Staaf. Det förhistoriska landskapet. Underlag för kulturmiljöprogram i Lunds kommun.

Lunds kommun 2006. Grönstruktur och naturvårdsprogram. Antagen 2006-03-30 av fullmäktige.

Lunds kommun 2018. Översiktsplan förslag.

Länsstyrelsen i Skåne 1997. Från Sandhammaren till Kullaberg. Naturvårdsprogram för Skåne, f.d. Malmöhus län.

Länsstyrelsen i Skåne 2003. Närmare till naturen i Skåne. Skydd av tätortsnära områden för friluftsliv och naturvård.

Länsstyrelsen i Skåne 2005. Skånes skogar - historia, mångfald och skydd.

Länsstyrelsen i Skåne 2014. Här finns höga naturvärden i Skåne. Artpools och traktanalys med hjälp av rödlistade arter.

Länsstyrelsen i Skåne 2015. Grön infrastruktur för värdefulla betesmarker i Skåne.

Länsstyrelsen i Skåne 2016. Genomförandeplan för skydd av tätortsnära natur i Skåne 2016-2020.

Länsstyrelsen i Skåne 2018. Regional handlingsplan för grön infrastruktur. Nulägesbeskrivning - arbetsmaterial.

Malmö Museer, Lars Persson. Järnväg över Romeleåsen. Fördjupad landskapshistorisk studie av landskapet mellan Dalby och Veberöd. Rapport 2013:002.

Metria 2018. Landskapsanalys av skogliga värdekärnor i boreal och nemoral region.

Naturskyddsföreningen i Skåne 2008. Tätortsnära skogar.

Naturvårdsverket 2005. Riksintresse för naturvård och friluftsliv - Handbok 2005:5 med allmänna råd för tillämpningen av 3 kap. 6 §, andra stycket, Miljöbalken.

Region Skåne 2012. Grönstruktur i Skåne - strategier för en utvecklad grön struktur. Strukturbild i Skåne 2012.

Riksantikvarieämbetet 2003. UV SYD RAPPORT 2003:13 Arkeologisk utredning. Gravrösen och odlingslämningar i Dalby Skåne, Dalby socken, Bergtåkten i Dalby, Önnelöv 38:3 m. fl., av Anna Lagergren-Olsson.

Riksantikvarieämbetet 2014. Riksintresse för kulturmiljövården - Skåne län (M). Uppdatering 2014-02-18.

Riksantikvarieämbetet 2017. Kulturmiljövården i planerings och bygglovsprocesser.

Romeleås- och sjölandskapskommittén 2017. En kunskapssammanställning - med historik och beskrivning av naturförhållanden, kulturmiljöer, markägarförhållanden samt gällande förordningar angående natur- och kulturmiljövård etc.

Romeleås- och sjölandskapskommittén 2018. Strategi för utveckling av Romeleås- och sjölandskapet - Vision 2030. Antagen 2018-05-04.

Sjöbo kommun 2016. Natur i Sjöbo. Grönstruktur och naturvårdsprogram för Sjöbo kommun. Antagen av fullmäktige 2016-09-28.

Sjöbo kommun 2009. Översiktsplan.

Sjöbo kommun 2010. Vindkraft i Sjöbo kommun. Tekniskt tillägg till översiktsplanen. Antagandehandling 2010-10-07.

Sveriges Geologiska Udersökning (SGU) 2017. Områden med mineraliska ämnen av riksintresse.

SGU hemsida 2018: <https://www.sgu.se/mineralnaring/riksintressen-for-vardefulla-amnen-eller-material/>

Skurups kommun 2014. Naturvårdsprogram. Antaget av fullmäktige 2014-

01-27.

Skurups kommun 2009. Översiktsplan.

Tuvesson, Henrik 2014. Från hav till land- en beskrivning av geologin i Skrylle. Examensarbete i geologi vid Lunds universitet.

Ystads kommun 2012. Naturvårdsprogram för Ystads kommun. Antagen av fullmäktige 2012-08-16.

Ystads kommun 2005. Översiktsplan.

www.lansstyrelsen.se/skane